

**LANDBOUWHOOGESCHOOL
TE WAGENINGEN**

COMMISSIE VOOR DE REDACTIE VAN DIT JAARBOEK:

DR. S. C. J. OLIVIER

S. P. HAM

DR. J. C. KIELSTRA

VIJFDE JAARBOEK

VAN DE
LANDBOUWHOOGESCHOOL
TE WAGENINGEN

UITGEGEVEN DOOR DEN
SENAAT DER HOOGESCHOOL
IN DE MAAND DECEMBER
VAN HET JAAR 1923.

H. VEENMAN EN ZONEN - WAGENINGEN

INHOUD

I. GESCHIEDENIS DER HOOGESCHOOL

Blz.

1. Rede van den Rector-Magnificus, Dr. J. C. Kielstra, over „Omvormingen in de inlandsche samenleving van Nederlandsch Oost-Indië”, uitgesproken in de openbare Senaatsvergadering op den 9den Maart 1923, ter gelegenheid van den vijfden verjaardag der Landbouwhoogeschool ..	9
2. Het studiejaar 1922-1923. Rede van den Rector-Magnificus, Dr. J. C. Kielstra, bij de overdracht van het rectoraat op den 19den September 1923	25
3. Ambtsaanvaarding en	36
4. Lijst van Rectoren en Secretarissen van den Senaat sedert de oprichting der Landbouwhoogeschool	38
5. Lijst van de voor het studiejaar 1922—1923 volledig ingeschreven studenten	39
6. Totaal aantal ingeschrevenen voor het studiejaar 1922-1923	49
7. Alfabetische index op de lijst der ingeschrevenen	50
8. Lijst van de in het studiejaar 1922—1923 met goed gevolg geëxamineerden	53
9. Landmeterscursus	56
10. Bijzondere cursussen	57
11. Wetenschappelijke voordrachten	57
12. Indische lezingen	57
13. Intendance-cursus	58
14. Overzicht van de gedurende het studiejaar 1922—1923 toegekende studiebeurzen en studietoelagen	58

II. STAAT VAN DE LANDBOUWHOOGESCHOOL BIJ DEN AANVANG VAN HET STUDIEJAAR 1923—1924

College van Curatoren	61
Secretaris van Curatoren	61
Rector-Magnificus en Secretaris van den Senaat	61

	Blz.
College van Rector-Magnificus en Assessoren	61
Pedel van den Senaat	61
Hoogleraren	62
Buitengewone Hoogleraren	63
Oud-Hoogleraren	64
Lectoren	64
Docenten	65
Wetenschappelijk personeel ter assistentie	65
Technische ambtenaren	66
Personeel Administratie	66
Personeel bij het Secretariaat van den Senaat	66
Beambten	66
Bibliotheek en Instituten	67
a. Bibliotheek	67
b. Instituut voor Landbouwwerktuigen en -gebouwen	68
c. Instituut voor Phytopathologie	68
d. Instituut voor Veredeling van Landbouwgewassen	69
Gebouwen en Terreinen	70
Beurzen en Toelagen	72
Fondsen	74

I
LANDBOUWHOOGESCHOOL

OMVORMINGEN IN DE INLANDSCHE SAMENLEVING VAN NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

REDE UITGESPROKEN OP DEN 9DEN MAART 1923 TER GELEGENHEID
VAN DEN VIJFDEN VERJAARDAG DER LANDBOUWHOOGESCHOOL
DOOR DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. J. C. KIELSTRA.

Mijne Heeren Curatoren, Mijnheer de Directeur-Generaal van den Landbouw, Mijne Heeren Professoren, Lectoren, Ambtenaren, Dames en Heeren Studenten en verder Gij allen, die U hierheen hebt opgemaakt om den vijfden dies natalis der Landbouwhoogeschool mede te vieren, zeer welkome toehoorderessen en toehoorders.

Niet zonder grond zegt SCHÄFFLE, dat „der soziale Körper den schwierigsten Gegenstand aller wissenschaftlichen Untersuchung“ vormt. Het is, zooals hij daarbij voegt: „In den Erscheinungen der menschlichen Gesellschaft breitet sich geistig wie materiell das universellste, vielseitigste, zusammengesetzteste, namentlich aber vergeistigste Gebiet der Erfahrungswelt vor dem wissenschaftlichen Auge aus“. ¹⁾ Wie beproeft verschijnselen op het gebied der mensche-lijke samenleving causaal te verklaren, zal wel doen dit voor oogen te houden; hij zij zich bewust, dat eene verklaring, alleen gezocht op het arbeidsveld van ééne wetenschap, zij ligge op geestelijk terrein als de psychologie of op materieel gebied als de economie, noodwendig onvolledig moet zijn. ²⁾ Dit behoeft hem niet te doen twifelen aan de waarde der resultaten, die hij vond, noch hem eene aansporing te

1) C. SCHÄFFLE. Bau und Leben des sozialen Körpers I. Buch I.

2) Vgl. H. DIETZEL. Selbstinteresse und Methodenstreit in der Wirtschaftstheorie (Handwörterbuch der Staatswissenschaften).

zijn om elke andere wetenschap zooveel mogelijk binnen het gebied der zijne te trekken; hij aanvaarde echter naast zijn eigen ook hare resultaten en trachte den causalen samenhang te geven, na onderlinge vergelijking der kracht en waarde van verschillende factoren, die tot het eindresultaat, de concrete verschijning, medewerkten.

Dit zal men te scherper voor oogen hebben te houden, wanneer men te doen heeft met eenig verschijnsel in eene samenleving, van welker structuur men niet tot in de kleinste bijzonderheden op de hoogte is en waarbinnen men de organische beteekenis van de groepeerings der individuen niet volkomen doorziet. Bij het nasporen van enkele oorzaken voor zekere omvormingen in de inheemsche samenleving onzer Oost-Indische koloniën, waarvoor ik heden Uwe aandacht vraag, is dit laatste mij dikwijls de grootste moeilijkheid geweest. Van geen der volkeren daar bestaat eene volledige sociologische beschrijving, aan de hand waarvan men zou kunnen concluderen, hoe een bepaalde invloed op die samenleving inwerkt. En dit gemis is te meer voelbaar, omdat wij, zelfs bij voortgezet verblijf, evenmin de beteekenis van de groepeerings der individuen in die samenleving ervaren, doordat wij niet, gelijk hier, er deel van uitmaken. Wij blijven ook dan waarnemers van buiten.

Vast staat wel — dat heeft zeker deze waarneming van buiten ons geleerd — dat ook daar de mensch kent nooden en behoeften van zeer onderscheiden, geestelijken en materieelen aard. Ook daar is zijn leven, geschapen als hij is, naar het zinrijke beeld van Genesis, als het evenbeeld Gods, veelzijdig en ondergaat hij den invloed van talrijke factoren, die elk aangrijping vinden op een verschillend punt van het geheel zijner persoonlijkheid. Het concrete verschijnsel, dat ik op het oog heb, het ontstaan en de groei in de laatste decennia van allerlei vereenigingen en organisaties ter bevordering van bepaalde, vooropgezette doeleinden, in de inheemsche maatschappij, — verschijningen, die bij ons zeer gewoon zijn, doch onder inlanders tot voor een twintig jaar vrijwel geheel ontbraken — is dan ook — dit mag a priori worden aangenomen — gevolg van verschillende oorzaken, zoowel op geestelijk als op materieel gebied liggend.

Laat ik echter beginnen met U dat verschijnsel iets nauwkeuriger te beschrijven door U in groote trekken een indruk te geven van de samenleving der inheemsche volkeren in den archipel, zooals die vroeger was, om dan uiteen te zetten, waarom in die verhoudingen eene voor ons zoo gewone sociale verschijning als eene vereeniging bijzondere beteekenis moest hebben.

Wij kunnen zulk eene samenleving in haar ouden vorm het best typeeren door te zeggen dat daar één bepaalde groepeerings, door natuurlijke betrekkingen tusschen haar leden gevormd en bepaald,

hetzij familie- of stamverwantschap dan wel plaatselijke samenwoning, een enkele maal een combinatie van deze twee grondslagen, de verbinding vormde, waarin de individuen voor elk hun bekend doel samenwerkten, waarin zij als het ware voor het gebied van hun geheele leven de noodige aanleuning vonden aan anderen. Zulk een groepeerings was, soms geheel als door de voorvadervereering van b.v. de Toradja,¹⁾ soms in zekeren zin als door de vereering van een dorpsstichter in Javaansche desa's,²⁾ religieuze organisatie. Zij was verder door het gemeenschapsbezit, voor het minst van productiemiddelen, soms echter ook van producten,³⁾ economische groepeerings. Zij vormde tevens den kring, waarbinnen recht en moraal gehandhaafd worden. Zij was eindelijk, hier en daar tot in niet lang achter ons liggende tijden, verdedigingsorganisatie. Kortom, er was binnen die samenleving geen gebied dat tot samenwerking noopte, of die ééne gemeenschap bestreek het.

Al vermijdt men nu ook volkomen eene oude, der sociologie niet geheel vreemde gedachte, dat deze vorm van maatschappelijke organisatie zou passen bij een bepaalden primitieven trap van ontwikkeling, waarop in een algemeen gedachten ontwikkelingsgang elk volk op een gegeven oogenblik zou staan, dan blijft toch de conclusie gewettigd, dat eene organisatie, gebaseerd op natuurlijke, d.i. voor de individuen toevallige verhoudingen, slechts kan voldoen, indien men alleen zeer eenvoudige eischen stelt op elk gebied. Immers desbewuste vereeniging en samenwerking ter bereiking van eenig doel van de hiervoor meer in het bijzonder geschikte krachten, noodzakelijk voor de vervulling van eischen, die boven het voor ieder bereikbare, d.i. het zeer gewone, uitgaan, is in beginsel hierbij uitgesloten.

Verder wordt onder zulke verhoudingen ontplooiing en ontwikkeling van individueele eigenschappen, waardoor beter slagen in eenige richting te verwachten zou kunnen zijn, indien al niet onmogelijk gemaakt, dan toch sterk belemmerd. Wie steeds voor elk levensbelang in betrekking moet treden tot dezelfde mensen, is genoodzaakt hunne gedachten en gevoelens zeer te ontzien, in elk geval om te voorkomen dat hij door eenige uiting hen van zich vervreemdt. Materieel geldt hetzelfde. Het individu is ook hierin afhankelijk van de groepeerings, waarvan hij deel uitmaakt, aangezien de productiemiddelen, soms de producten zelfs aan haar behooren, terwijl hij slechts door samenwerking met zijne medeleden het

1) A. KRUYT en N. ADRIANI. De Bareë sprekende Toradja Dl. I Hst. X. Vgl. E. E. W. Schröder. Nias.

2) P. J. VETH. Java Dl. IV, Hoofdstuk V.

3) ALB. C. KRUYT. Het Communisme der Toradja (De Inlander en de Zending). C. VAN VOLLENHOVEN. De Indonesiër en zijn Grond.

noodige voor ook zijne behoeftenvervulling daaruit kan verkrijgen.

Laat men iemand uit zulk een verbinding los, dan is hij daarmede een volkomen verlatene, iemand, die geheel en al buiten maatschappelijk verband staat; daar waar die groep nog algemeen religieuze beteekenis heeft een uitgestootene niet slechts voor dit leven maar voor de eeuwigheid. Van daar een voortdurende vrees voor afwijking in welk opzicht ook van inzichten, gevoelens of wenschen van anderen, een achterstellen van eigen gedachten, verlangens of belangen bij die van het geheel en zijn leden, niet uit altruïsme, maar uit noodzaak, omdat men steeds elkaar weer noodig zal hebben.¹⁾ Kort gezegd, in zulk eene samenleving overheerscht de groep het individu.

Het vormen nu door individuen, die te voren in zulk een groep als het ware opgesloten zaten, van een organisatie met een bepaald, vooropgezet doel, beteekent dus niet minder dan een ondermijnen van den grondslag der samenleving. Men bouwt de organisatie op geheel anderen basis dan te voren bekend was, reeds alleen door het feit, dat men zelf beslist of men er al dan niet deel van zal uitmaken. Het is het uittreden, voor eenig levensdoel, uit het verband, dat de individuen beheerschte, het zelfstandig scheppen van een, dat omgekeerd door de individuen zal worden beheerscht. En hierdoor was het in zulk eene samenleving een uitermate gewichtige verschijning, iets dat het bestaande tot in zijn gebinten aantastte, toen daar eerst met eenige aarzeling een enkele, later geleidelijk meer vereenigingen tot bevordering van bepaalde doeleinden werden opgericht.

Het verschijnsel is ook in zijn gevolgen gewichtig. Een individu, dat zich tegen de gevestigde meening en gebruiken keerde, had men wel kunnen laten voelen, dat hij zich naar de gemeenschap behoorde te schikken op straffe van door haar uitgestooten te worden, maar met een algemeener en zich organiseerend streven naar verandering was niet zoo gemakkelijk af te rekenen. Men had er zijn houding tegenover te bepalen, al zou het slechts geweest zijn om eigen inzicht en belangen daartegenover te beschermen. Men moest zich dus reenschap geven van het bestaande; de dagen, waarin het bestaan van een gewoonte op eenig punt voldoende legimitatie was, waren voorbij; men moest gaan oordeelen over de waarde van het gebruikelijke.

Maar daarmede is deze omvorming in de maatschappij ook een weg, die naar nieuwe mogelijkheden leidt. Want waardeeren wil zeggen goed- of afkeuren en afkeuring sluit in zich zoeken naar iets nieuws en beters. Het verschijnsel beteekent het einde van het starre conservatisme, dat de inlandsche samenlevingen kenmerkte. Er komt plaats voor nieuw, jong leven.

1) ALB. C. KRUYT. Het Communisme der Toradja (De Inlander en de Zending).

Dat het gewicht van deze nieuwe verschijningen door nagenoeg ieder, die met de inheemsche samenleving in aanraking kwam, hetzij in zijne dagelijksche bezigheden hetzij in zijn studie, terstond werd beseft, is geen wonder. De eerste moest met de nieuwe verschijning al aanstonds rekening houden, de tweede zag zich een nieuw, andersoortig veld van waarneming en verklaring geopend. Hebben de eersten, de mannen van de praktijk, uit den aard der zaak het voor en tegen der inlandsche vereenigingen meer tot veld van hunne beschouwing gemaakt, de laatsten zochten veelal ook naar de oorzaken voor het nieuwe verschijnsel. Zij zochten die begrijpelijkerwijze — en vonden ze, als gevolg van het gecompliceerd karakter van het maatschappelijk proces, dat zich voltrok, licht ook — in de richting, waarin zij van het standpunt, dat zij tegenover de maatschappij innamen, als vanzelf gingen.

Zoo legt Dr. ADRIANI voor Java den nadruk op het streven naar ontwikkeling van verstand en gemoed onder de meer ontwikkelden, en maakt niet dan terloops melding van eenige economische verschijnselen, die zich bij de inlandsche omvorming voordoen.¹⁾ Dr. RADJIMAN zag er, in een fraaie biologische analogie, eene natuurlijke regeneratie in van de oude inheemsche maatschappij tegenover het ziekteproces eener demoralisatie, welke zij als gevolg van eeuwenlange politieke en economische minderwaardig-achting zou vertoonen.²⁾ Dr. RINKES vormt in zoo ver eene uitzondering, dat hij als naast elkander werkend verschillende stroomingen noemt. Ook hij ziet echter in het ontplooiën van het Oostersche denken ook in materialistischen zin onder verschillende invloeden, in het gouvernementsonderwijs, in de technische voortbrengselen en praestaties van Europeesche zijde, in den handelsbloei der Chineezers, in de politieke wijzigingen elders in het Oosten de grondoorzaken der maatschappelijke veranderingen op Java, in de verschijnselen op economisch gebied als het ontstaan van vakvereenigingen en eenige pogingen tot coöperatie meer het indirect gevolg van die primaire oorzaken. Zelfstandig werkende, op economisch gebied liggende feiten voert ook hij als verklaring niet aan.³⁾

De Ned. Indische regeering, die uiteraard de maatschappelijke nieuwe verschijnselen uit praktisch oogpunt heeft te bezien en er hare houding tegenover heeft te bepalen, maakte eerst den indruk te denken aan democratische, politieke stroomingen, gevolg ook van

1) Dr. N. ADRIANI. Geestelijke Stroomingen onder de bevolking op Java. Synthese. Dl. II, nr. VI.

2) De maatschappelijke loop van de Javaansche (Indonesische) bevolking. Indisch Genootschap, 27 Februari 1920.

3) Oude en nieuwe stroomingen onder de bevolking. Indisch Genootschap 18 November 1916.

staatkundige gebeurtenissen elders. Toen later economische verschijnselen sterker hare aandacht trokken, vond men in hare mededeelingen terzake eene ietwat gewaagde analogie met laat-middel-euwsche maatschappelijke omvormingen in Europa in plaats van eene verklaring, die steun zocht in eene uiteenzetting van de feiten in het koloniaal gebied en daaruit conclusies trok betreffende den aard van het gebeuren. ¹⁾

Ik zeide reeds dat ik voor het maatschappelijk verschijnsel, dat ons thans bezighoudt, verschillende oorzaken, zoowel op geestelijk als op materieel gebied liggend, waarschijnlijk acht. Ik laat daarom gaarne elke van de gegeven verklaringen in hare waarde. Maar ik meen toch dat bij al deze onderzoekingen, hoe waardevol ze ook zijn, één gebied, en wel dat van de economische verhoudingen eenigszins verwaarloosd is. Er zijn m.i. ook economische oorzaken aan te wijzen voor de besproken maatschappelijke veranderingen en zonder deze in zijne beschouwingen te betrekken, kan men naar mijn overtuiging niet tot volledige verklaring komen. Ik geloof zelfs op te merken, dat, naar gelang deze economische oorzaken zich op verschillende wijzen doen gevoelen, de nieuwe sociale verschijnselen een eenigszins ander voorkomen hebben. Voor deze economische oorzaken nu vraag ik voor het oogenblik eerst Uwe aandacht.

Reeds langen tijd gaf het Nederlandsche bestuur den inlander, die om welke reden ook in de eigen verhoudingen niet wenschte te blijven, gelegenheid om zich materieel een bestaan te verschaffden door als soldaat of in eenige andere ondergeschikte functie in zijn dienst te treden. Maar daarmede sneed onder de oude verhoudingen zoo iemand de banden met de eigen samenleving door. Hij werd medelid van een buiten de inlandsche maatschappij staand verband. Voor den inlandschen soldaat werd b.v. de kazerne de nieuwe maatschappij, waarin hij een vaste plaats kreeg; hij voelde zich deel worden van een andere samenleving. Hoewel misschien economisch niet geheel zonder belang, kan dit toch slechts van geringe beteekenis voor de inlandsche samenleving zijn geweest. Niet alleen door het uiter-aard gering aantal dergenen, die op die wijze overgingen, maar vooral omdat het noodzakelijk uittreden uit eigen maatschappelijk verband den overgang alleen aantrekkelijk maakte voor gedeclasseerden, die in hun eigen omgeving geen plaats meer vonden. De inheemsche samenleving onderging passief het uittreden van een aantal harer leden, die zij van haar gezichtspunt niet de beste achtte.

Naast de Regeering boden Europeesche ondernemingen den inlander gelegenheid om buiten zijn eigen productie inkomsten te

1) Vgl. de Mededeelingen in de Koloniale Verslagen na 1917, in het bijzonder in dat van 1920.

verwerven. Niet alleen op Java, ook op de Buitenbezittingen kon b.v. de Javaan als werkmán plaats vinden. Bij aanwerving voor de andere eilanden sneed hij weer volkomen de banden met de eigen maatschappij door en het is op die gronden verklaarbaar, dat contract-koelie's in het algemeen slechts konden gevonden worden onder in de eigen samenleving ontwortelden, de gedeclasseerden. Ook de arbeid op Java bracht echter, zij het meer tijdelijk, als men dit wilde, eenige losheid van de eigen samenleving mede. En dit maakt het begrijpelijk, hoe ook daar jaren lang degenen, die zich als werkvolk op erfpachtsperceelen aanmeldten, geenszins plachten te behooren tot de gezeten bevolking der omliggende dorpen. Ook bij deze arbeiders was dikwijls een begin van declassering, iets, waarom de betrokkenen zich liever eenigen tijd uit de eigen omgeving verwijderden en bij voorbeeld liever in een naburige afdeeling dan in het eigen regentschap gingen werken. Zoo stond gedurende tientallen van jaren de inlandsche maatschappij ook tegenover dit verschijnsel tamelijk passief.

Geheel anders werd evenwel de beteekenis van deze mogelijkheid, toen Java een zoo sterke toeneming van bevolking vertoonde in sommige streken, dat men gedwongen was te zorgen voor vermeerdering van het maatschappelijk inkomen. Ware de inheemsche samenleving aan zich zelve overgelaten geweest, dan zou zij het probleem, hoe dit inkomen zoo te doen stijgen, dat al die monden gevuld werden, hebben moeten oplossen door, nadat de mogelijkheid tot uitbreiding op den bestaanden voet niet meer zou hebben bestaan, hare productie te intensiveren. De feitelijke omstandigheden, de kolonisatie, brachten echter mede, dat zij in vele streken de keuze had tusschen de intensivering en de haar geboden gelegenheid om deel te nemen aan het productieproces van ondernemingen, geleid door Westersche krachten en gedreven met kapitaal van buiten. Zij kwam tot het laatste in de meeste gevallen als het gemakkelijkst, daar haar zoo de noodzakelijkheid om voor intensivering eigen kapitaal te vormen, wat bij de bevolkingstoename een zware taak zou zijn geweest, werd bespaard. Als loonarbeider, maar eveneens als klein-ondernemer in bedrijven, die niet veel kapitaal vereischen, nam een gedeelte der inheemsche maatschappij, dat zich geleidelijk uitbreidde, deel aan het productieproces der haar vreemde, koloniserende bevolking.

Degenen, die om deze redenen in steeds grooteren getale van deze gelegenheid tot het verkrijgen van inkomsten buiten de productie der inheemsche samenleving gebruik maakten, sneed evenwel met de eigen maatschappij niet meer alle banden door. Zij waren geen uitgestootenen en hielden dan ook voeling met de groepen, waartoe zij behoorden, zij het naar omstandigheden meer of minder nauw.

Niet zelden keerden zij tijdelijk of voor goed in haren kring terug. En ten aanzien van andere levensfuncties dan de voorziening in materiele behoeften kon die groep hare beteekenis voor hen behouden.

Deelneming aan zulk een aan de eigen samenleving vreemd productieproces eischt echter optreden, los van de groep, waartoe men behoorde, en individueel in betrekking treden tot eene geheel andere productieorganisatie, tot welker medeleden men niet uit anderen hoofde in eenige betrekking staat. Zij vordert verder het verrichten van arbeid, die op gronden, verband houdend met de bedoelingen van het vreemde productiestelsel, geheel anders wordt gewaardeerd dan in de eigen groep het geval was met den daar verrichten arbeid.

Op de individuen heeft dit, naar mij voorkomt, noodwendig invloed op twee wijzen. Het vordert, in verband met de andere wijze van waardeering van den arbeid, meer overleg en het vermindert, door de geopende mogelijkheid om, los van de eigen groep, levensonderhoud te vinden, het gevoel van afhankelijkheid van deze laatste. Indirekt werkt het hierdoor ook weer op de groepen in, die tegenover de individuen iets van de alles beheerschende positie verliezen en waarbinnen veel meer plaats komt voor individueel oordeel, ook over gevolgde gewoonten. De nieuwe economische verhoudingen bevorderen hier geestelijke vrijheid.

Eveneens van groote beteekenis was het op andere eilanden, waar de bevolking niet zoo dicht was, dat daar in de natuur of in door de inheemsche bevolking oorspronkelijk voor eigen doeleinden ingerichte aanplantingen goederen werden gevonden, die de wereldmarkt begeerde en die de wereldhandel door zijne uiterste voelhorens, de in alle richtingen uitgezonden opkooopers, naar mate rust en orde verzekerd worden, al spoedig wist op te sporen. Hier ontstond eveneens de mogelijkheid om hetzij door inzameling van natuurlijke producten hetzij door aanleg van bijzondere, eigen aanplantingen zich, los van de productie der groep, waartoe men behoorde, een bestaan te verzekeren. Aangezien hier echter de prikkel der noodzakelijkheid als gevolg van bevolkingsaanwas vrijwel ontbrak, kan directe invloed in deze richting nauwelijks verwacht worden. Van meer belang schijnt mij dat als gevolg van den van buiten af steeds bevorderden handel de leden der hier bestaande groepen allerlei te voren onbekende goederen leeren kennen, die zij om een of andere reden begeeren. Een stijging van het welvaartspeil kan hiervan het gevolg zijn, en dit beteekent niet een objectief, maar wel een relatief te kort aan maatschappelijk inkomen. Een te kort dat men het best kan aanvullen door naast de groepsproductie ter voorziening in de nieuw gebleken behoeften individueel het nog beschikbaar pro-

ductievermogen in de richting van voortbrenging van handelsgoederen aan te wenden.

Maar ook dit heeft invloed op de individuen. Het vordert overleg en vermindert de afhankelijkheid van de groep, waartoe men behoort. En het werkt dus indirect even goed op de groepen in, doordat hunne leden meer gelegenheid krijgen om hun individueel oordeel te doen gelden. Ook hier bevorderen de nieuwe economische verhoudingen de geestelijke vrijheid.

En eindelijk dient men rekening te houden met een juist onder de meest primitieve stammen dikwijls plotseling gestelden economischen eisch, dien van betaling van individuele belastingen in geld. Hierdoor toch ontstond de noodzaak om naast hetgeen de groepsproductie van oudsher had voortgebracht, nog over een persoonlijk inkomensdeel te beschikken, ten einde zich van dezen plicht tegenover de regeering te kwijten. Het was een inkomensdeel waarop in de oude verhoudingen in het geheel niet gerekend was, een, voor welks verwerving men, geheel in tegenstelling met hetgeen de eigen voortbrenging had opgeleverd, individueel aansprakelijk werd gesteld.

Ook dit kan niet zonder invloed blijven op de individuen. Hun gevoel van persoonlijke verantwoordelijkheid ten aanzien van bepaalde levensonderdeelen ontstaat of wordt versterkt. Individueel overleg tot verkrijging van dit noodzakelijk geworden individueel inkomen is een vereischte en dit zal weer zijn invloed doen gelden ook op hunne positie binnen hunne groepeeringsen. Zij worden tegenover deze laatste sterker, minder afhankelijk.

Bevolkingsaanwas, van buiten af gewenschte en geprikkelde handel en eveneens van buiten af opgelegde plicht tot betaling van individuele belasting ziet hier dus de economische oorzaken, die in het proces der bevrijding van de individuen uit de oude, natuurlijke, alles omvattende verbindingen m. i. een bepaalde rol hebben gespeeld. Het zij nog eens herhaald, ik wil geenszins beweren, dat daarnaast niet andere factoren werkten; ongetwijfeld hebben dikwijls sterke geestelijke invloeden zich doen gevoelen. Ik zou zelfs niet durven beweren dat de economische oorzaken de voornaamste waren in het complex van factoren, dat hier zijn werking deed gevoelen. Hier waren zij trouwens meer, elders minder duidelijk waarneembaar en vergelijking hunner kracht met andere zou, geloof ik, voor onderscheidene streken een verschillende uitkomst geven. Maar wel zou ik willen opmerken, dat zij evenals de andere hunne eigen waarde hebben en dat ten slotte de voltrekking van het bevrijdingsproces der individuen uit de hen omvattende verbindingen stellig niet onafhankelijk is van de mogelijkheid tot verwezenlijking daarvan ook op materieel gebied. In het complex van factoren, dat hier samenwerkt, zijn de econo-

mische dus even noodzakelijk als de andere om het eindresultaat, de volkomen bevrijding der individuen, hunne bewuste hergroepering in organisaties van allerlei aard, elk met haar eigen, op geestelijk of materieel gebied liggend, doel te doen intreden.

Deze economische oorzaken werken, als ik goed zie, op tweerlei wijze. Zij scheppen aan den eenen kant zelf een basis van gemeenschappelijke belangen, waarop het vereenigingsleven zich kan ontwikkelen, maar verder maken zij ook doelbewuste organisatie voor andere oogmerken mogelijk of gemakkelijker.

Op Java, waar de sterke bevolkingsaanwas verklaart, dat men op ruime schaal gebruik maakte van de geboden gelegenheid tot het verrichten van loonarbeid op Westersch geleide ondernemingen ter vermeerdering van het maatschappelijk inkomen, vormde zich geleidelijk een bodem voor organisaties, die hun vereenigingsgrond vonden uitsluitend in gelijkheid van economische belangen hunner leden, in den geest van de in onze maatschappij bekende vakvereenigingen. In den aanvang, toen de eerste inlandsche vereenigingen werden opgericht, spraken die economische belangen nog niet voldoende krachtig om zelfstandig als grondslag voor de vorming van organisaties te kunnen dienen. Gemeenschappelijk inzicht betreffende vragen op geestelijk en moreel gebied traden toen op den voorgrond. In dit opzicht is echter, naarmate de economische belangen zich krachtiger deden gelden, differentieering in het vereenigingsleven ingetreden. Trokken de oudere vereenigingen, Boedi Oetama en de Sarekat (Dagang) Islam, opgericht in den tijd, toen de economische omstandigheden nog niet zoo drongen, zooveel mogelijk alle doeleinden, die behartiging vroegen, binnen hunne sfeer, gaandeweg is de toestand veranderd. De gelijklopende economische belangen vormden ten slotte een reëlen grondslag voor krachtige, zich uit de nog algemeen gehouden nieuwe groepering afscheidende vakvereenigingen, die meer gelijkheid met de overeenkomstige organisaties in onze samenleving vertoonen.

Het schijnt mij niet meer dan natuurlijk, dat deze ontstonden onder hen, die in den loop der jaren het meest los waren geraakt van de natuurlijke verbindingen, waartoe zij hoorden. Dit waren op Java in de eerste plaats zij, wier werkkring een herhaalde verplaatsing medebracht en die daarbij niet behoorden tot de inwendig nauwen samenhang vertoonende, beste inlandsche families, uit wier midden de ambtenaren van den hooger bestuursdienst en de rechterlijke macht voortkwamen. Praktisch gesproken waren het de beambten van allerlei gouvernementdiensten, waarin plaats was voor personen uit verschillend maatschappelijk milieu afkomstig, mits zij slechts de noodige capaciteiten bezaten, zooals het inlandsch onderwijs, de pand-

huisdienst en dergelijke. Zoo zien wij onder dezen en onder een daarmede vergelijkbaren dienst als die der staatsspoorwegen geleidelijk de aan die onzer samenleving vrij nabijkomende vakverenigingen ontstaan.

Daarnaast werden vereenigingen van gelijken aard opgericht onder arbeiders in verschillende particuliere bedrijven. Het was alweer niet anders dan zich, naar mij toeschijnt, verwachten liet, dat deze organisaties zich vormden in bedrijven, die, gelijk spoor- en tram-diensten, veel verplaatsing medebrachten, en in de voornaamste steden, waar de inlandsche oorspronkelijke verbindingen in den loop der tijden te niet waren gegaan. Op het gebied van den geschoolden arbeid, waar betrekkelijk weinig afwisseling van personeel in de bedrijven was, waar meer afhankelijkheid ook bij den arbeider was ontstaan van zijne positie en verdiensten als zoodanig, als typografen, kleermakers en dergelijken, vindt men deze organisaties voornamelijk. Onder ongeschoolde arbeiders kunnen ze blijkbaar nog niet ontstaan. Hier is nog te veel afwisseling van personeel, bestaat ook nog te veel aan- en afvloeiing uit en naar de inlandsche maatschappij en haar gewone groepeerings.

Het schijnt mij niet geoorloofd om, zooals wel geschiedt, deze organisaties onder het inlandsch werkvolk te willen verklaren uit de werkzaamheid van bepaalde leiders. Het komt mij integendeel voor, dat het in zekeren zin juist omgekeerd is en dat die leiders met hunne inspanning slechts succes hadden doordat de bodem in de bestaande economische omstandigheden gereed lag. Zoodra toch die leiders zich voor een gelijk doel begeven buiten de bevolkingscentra, waar plaatselijk veel geschoolde loonarbeiders zijn of buiten de kringen van hen, die door hunne maatschappelijke positie los zijn geraakt van hunne oude groepen, ziet men hun pogen falen. Toen zij actie voerden met de bedoeling om het inlandsch personeel der suikervabrieken, voorzoover georganiseerd in den Personeel Fabrieks Bond, op gelijke wijze als trampersoneel en typografen dit reeds uit eigen beweging gedaan hadden, tot staking in massa te brengen, was eene waarschuwing der regeering voldoende om doorzetting en volvoering van dit voornemen te keeren. Ware eene strijdbare organisatie in dit plan betrokken geweest, onder wier leden zelf het plan tot staking om dringende redenen was ontstaan, zulk eene waarschuwing had niet kunnen baten. Doch de in deze fabrieken als arbeiders werkzame inlanders zijn lang niet zoo los van hunne samenleving als die in stedelijke bedrijven. Dikwijls behooren zij tot de deelgerechtigden in grondbezit en behouden de plaats, die zij in hunne maatschappij hadden. Zij zijn hierdoor voor hun bestaan niet geheel van de fabriek afhankelijk en deze heeft dus reeds in haar eigen belang rekening te houden met hunne verlangens, zoover dit mogelijk is.

Wat betreft andere economische organisaties is de gang van zaken op Java niet gunstig geweest voor het ontstaan en de ontwikkeling daarvan. Een telling van nijverheidsondernemingen onder inlandsche leiding in 1919 gaf waarlijk bedroevende uitkomsten n.l. ongeveer 1 op de 13000 inwoners. ¹⁾

Zoo is het ook met andere productie-organisaties. Kan voor crediet-instellingen nog in aanmerking genomen worden dat het gouvernement de maatschappij, door zijne organisatie van het volkscrediet-wezen, het werk uit de hand nam, ook voor productieve associatie kan slechts worden geconstateerd dat de inlandsche huishouding het nog niet tot samenwerking van eenigen omvang of eenige beteekenis in vast gegroepede economische vormen kon brengen. Behalve familie- en desaverband draagt economische samenwerking alleen een tijdelijk karakter. En de voorkomende verbruikscoöperaties bestaan meestentijds uit ambtenaren en blijken voor het volksleven van geen beteekenis, terwijl in het interne vereenigingsleven van de coöperatie en wat zij bedoelt te zijn weinig begrepen wordt.

Dat het hier minder aan leiding dan aan basis hapert, meen ik daaruit te mogen afleiden, dat ook die organisaties, die door de grootere inlandsche vereenigingen of onder hun invloed in het leven werden geroepen, geen uitzondering maken. Ook hier kunnen deze niet organiseren, als er geen grondslag in de samenleving is. De groote inlandsche vereenigingen op Java, Boedi Oetama en Sarekat Islam geraken dan ook meer en meer in eene positie dat zij in die kringen, waar, naast andere, economische oorzaken de vrijmaking der individuen uit de oude groepen hebben bewerkt, streven naar de dientengevolge mogelijk geworden organisatie op politiek gebied. Maar het ligt buiten mijn bestek om op dit punt, hoe belangwekkend het zij, of op de redenen, waarom de laatste massa beter bereikt dan de eerste, in te gaan.

Ook op ander gebied ontstonden er organisaties, toen men zich vrijer ging voelen. Ik denk hier aan vereenigingen als die onder de leden der inlandsche Christengemeenten en onder hare inlandsche voorgangers in het zendingsressort Modjowarno. Of deze op zich zelf veel tot stand hebben kunnen brengen, is mij niet bekend, wel, dat men ze spontaan in inlandsche kringen in het leven riep en Europeesche leiding liefst zoo weinig mogelijk aanvaardde. Ook hier was een streven naar bewuste groepeerings met het oog op bepaalde doeleinden onder de inheemsche bevolking zelve.

Zien wij naar de Buitengewesten, dan vinden wij slechts de Oostkust van Sumatra, als het eenige gebied, waar gemeenschappelijke

1) N.l. 3812 ondernemingen voor geheel Ned. Indië, waaronder 1209 zonder loonarbeiders en 2026 met een aantal van 1—5. (Vgl. Kol. Verslag 1920 kol. 70).

belangen van loonarbeiders tot gezamenlijke actie leidden. Het jaar 1920 bracht daar een spoorwegstaking onder het inlandsch personeel, die zich een oogenblik uitstreckte tot dat van de Bataafsche Petroleum Maatschappij te Pangkalan Brandan. Voor het overige is voor dergelijke organisatie op deze eilanden geen basis.

Wel vinden wij hier enkele handelsvereenigingen als de Bataksche in een gebied, op welker ontstaan zeker de Rheinische Missions Gesellschaft invloed had, maar die toch ook haar voortbestaan dankte aan de neiging der bevolking om zelf handel te drijven buiten Chineez en andere tusschenhandelaars om. Nijverheidsorganisaties beteekenen er even weinig als op Java, maar op het gebied van coöperatieve organisaties is de toestand iets beter. De bodem in de maatschappij is er gunstiger voor, de economische oorzaak der vrijmaking van de individuen, handel en belasting, welke hier in het spel waren, werkten meer in deze richting. Grooter handelsgeest en meerdere individualiteit der bevolking kunnen hier worden geconstateerd en een opvallend verschil is, dat, hoe primitief de vorm ook hier zij, onder de vereenigingen de productieve associatie veel sterker naar voren komt dan op Java. De verbruikcoöperatie daarentegen heeft hier minderen omvang. Het verwondert mij niet; geen objectief welvaartstekort kan hier dringen tot organisatie op dit laatste gebied.¹⁾ Dat de meeste dezer vereenigingen in min of meer ontgonnen gedeelten der Buitengewesten op hoofdplaatsen worden gevonden, schijnt mij in overeenstemming met de voor dit gebied gevonden oorzaak. Zonder openlegging is er geen basis voor hunne vorming, is de economische vrijheid der individuen niet mogelijk.

Maar ook andere organisaties konden hier ontstaan. Ik wijs op de vorming op meerdere plaatsen van inlandsche Christengemeenten, van vereenigingen met een zedelijk doel als volksverheffing, gelijk de Sumatranenbond en de Perserikatan Minahassa, die elk het volk, waaronder zij hun arbeidsveld hebben, willen vooruit brengen.

In den toestand, zooals die zal zijn na voltrekking van het proces der maatschappelijke omvorming, rust op de individuen een veel zwaarder taak dan voorheen. Terwijl de oude groepeerings als geheel elke verantwoordelijkheid en risico droeg, brengen de nieuwe verhoudingen persoonlijke aansprakelijkheid mede. En dit, naar mate het bevrijdingsproces zich voltrekt, over een steeds grooter gebied van het leven, geestelijk zoowel als materieel. Vergunt mij dat ik mij beperk tot het laatste als meer in het bijzonder liggend op het

1) Vgl. het Verslag van de Coöperatie-commissie. G. KOLFF en Co., Weltevreden, 1921, blz. 94—145. Voor deze beschouwingen was, hetgeen met regeeringssteun op dit gebied werd tot stand gebracht en in stand gehouden, van geen waarde.

gebied mijner studie, als ik U nog enkele conclusies aangeef, waartoe, naar ik meen, hetgeen ik zeide leidt.

Eene organisatie ter productie slaagt het beste naar mate de individuen de meest gunstige eigenschappen vertoonen. Elk elementair handboek der economie houdt U voor, dat en waarom het van belang is, dat de ondernemer energiek, de kapitalist zuinig en krachtig, de arbeider bekwaam in zijn vak is. En het gaat er dus om dat het bevrijdingsproces uit de oude groepeeringsen zoodanig verloopt, dat de individuen na de voltrekking in zoo hooge mate als mogelijk is die eigenschappen bezitten, die in den nieuwen toestand van waarde zullen zijn. Slechts dan is het te verwachten, dat de toekomst een hooger welvaartspeil brengt dan in de maatschappij in haar ouden vorm kon worden bereikt, dat dus op dit gebied het doel der vrijmaking wordt bereikt.

Zoolang wij ons tot deze algemeene opmerkingen bepalen, zal niemand daartegen bezwaar hebben. Anders wordt het echter vermoedelijk, wanneer wij het terrein der theorie verlaten en ons verplaatsen naar dat der sociale politiek m.a.w. wanneer wij gaan vragen: Welke houding moet men ten aanzien van het proces der vrijmaking van de individuen aannemen?

Het komt mij voor dat ten aanzien van dit punt voor eene koloniale samenleving enkele vragen rijzen, die onder andere verhoudingen niet zouden behoeven te worden gesteld. Zij houden verband met het feit, dat de inheemsche maatschappij wordt beïnvloed door eene andere, met een ander productiestelsel, terwijl eveneens regeling voor nieuwe verhoudingen buiten haar zelve goeddeels om kan plaats hebben.

Invloed van buiten, hetzij leiding of gezag, kunnen onder die omstandigheden den individuen, die zich uit de oude verbindingen vrij maken, de taak uit handen nemen of overbodig maken om in de nieuwe verhoudingen hun eigen weg te vinden. En dit schijnt mij niet geheel onbedenklijk met het oog op het gewenschte eindresultaat, de geschiktheid der uit de oude verbindingen bevrijde individuen voor de hen wachtende zwaardere taak in de nieuwe groepeeringsen, die door hen moeten worden beheerscht in plaats van omgekeerd. Dit kunnen zij slechts, indien zij zich steeds genoodzaakt zien zich van de nieuwe verhoudingen zelf rekenschap te geven, ze bewust te doorzien en te waardeeren. Een proces, dat wel zeer langzaam zal werken, gelijk elk groeiverschijnsel, maar dat daarentegen de geestkracht geven kan, die noodig is om de geleidelijk zwaarder wordende verantwoordelijkheid, naar gelang zij meer vergt, te aanvaarden.

Leiding en gezag zouden goed doen om, wanneer zij de inheemsche samenleving in hare omvorming van nut willen zijn, te bedenken, dat zij ondanks de beste bedoelingen, waarmede zij on-

getwijfeld bezielde zijn, gemakkelijk in twee opzichten daarbij op den verkeerden weg zouden kunnen geraken.

In de eerste plaats zullen zij zich er voor hebben te hoeden, dat zij de toestanden in de eigen samenleving, zij het onwillekeurig, als punt van uitgang nemen, dat zij zich dus geheel laten leiden door gedachten, die bij deze verhoudingen aansluiten. Zij zullen nauwkeurig hebben gade te slaan, welken weg de inheemsche samenleving kiest en zich bij haren gang aansluiten. Vrijgelaten, vindt zij reeds hier en daar merkwaardige overgang van natuurlijke tot doelbewuste groepeerings.¹⁾ Invloed, uitgeoefend op inlandsche organisaties, zou deze kunnen verleiden tot handelingen, die op het maatschappelijk proces een storenden invloed zouden hebben als niet passend in de verhoudingen van dat oogenblik of bij de mate van verantwoordelijkheid, die de individuen kunnen dragen. Regeling zou voor de samenleving een keurslijf kunnen blijken, waardoor zoowel de individuen als de jonge, zich vormende groepen in hun gezonden groei worden belemmerd.

Als ik naar Nederlandsch Indië zie ben ik niet geheel gerust dat men deze klippen heeft weten te omzeilen.

Wanneer ik bijvoorbeeld zie, hoe socialistische en communistische invloeden zich op Java in de inlandsche vereenigingen trachten te doen gelden, dan vraag ik mij af, of degenen, van wie deze uitgaan, nimmer hebben gezien, hoe de inheemsche maatschappij op dit eiland juist bezig is de individuen economisch te doen vrij worden uit min of meer communistisch aangelegde verbindingen, of zij niet hebben opgemerkt, dat een tegenstelling tusschen de maatschappelijke functies kapitaal en arbeid daar niet bestaat, maar de instrooming van het bestreden kapitaal van het grootste belang is voor de zich bevrijdende individuen, wien juist hierdoor de gelegenheid geboden wordt zich de voor hooger welvaartspeil noodige vrijheid te veroveren?

Evenmin schijnt mij het regelend ingrijpen door de Indische regeering steeds gelukkig. Merkte niet onlangs een bevoegd en kundig beoordeelaar als Dr. BOEKE op, dat de uiterlijke bloei van het volkscredietwezen geen overeenkomstige innerlijke kracht herbergde, dat de inheemsche maatschappij zelve er niet in gelijke mate economisch door was versterkt? ²⁾ En men bedenke hierbij, dat het hier eene organisatie geldt, die anderen tot voorbeeld kan strekken door hare pogingen om de zelfwerkzaamheid in die samenleving te bevorderen. Wanneer dan nog moet worden geconstateerd, dat ambtelijke zorg noodzakelijk is om het bestaande in stand te houden, dan is

1) Vgl. Mr. O. VAN BOCKEL. De zuiver inlandsche Vereeniging. Adatrecht-bundel XIX.

2) Tweeërlei stelsel van Koloniaal volkscrediet. Vragen des Tijds, Nov. 1922.

het wel duidelijk hoe verbazend voorzichtig men moet zijn met regelingen voor deze maatschappij.

Bepalingen, die het geven van voorschot verbieden bij het aangaan van overeenkomsten tot het verhuren van grond door inlanders aan Europeesche landbouwondernemingen, hoe verklaarbaar bij het gebrek aan vlottend kapitaal in de Javaansche maatschappij die vooruitbetalingen ook zijn, schijnen mij uitvloeisel, eensdeels misschien van onvoldoende waarneming van de economische verhoudingen, anderdeels echter van minder juist inzicht in het proces dat zich in de maatschappij afspeelt en dat vooral dringt tot versterking bij de individuen van het gevoel van aansprakelijkheid voor eigen lot. Niet minder verraden de bekende voornemens tot het toekennen aan inlandsche gemeenschappen, die als zoodanig in het betrekkelijk productieproces geen rol speelden van een aandeel in de winst van landbouwondernemingen, dergelijk gemis aan inzicht. Hier zou het proces der vrijmaking zelf zijn tegengehouden; de vermeerdering van het maatschappelijk inkomen, dergelijken gemeenschappen zonder moeite hunnerzijds geworden, zou den prikkel tot inspanning van eigen krachten ter vermeerdering daarvan hebben weggenomen.

Nasporing van de oorzaken op economisch gebied, die de omvormingen in de inheemsche maatschappij naast andere bewerken, is in de eerste plaats noodig om tot juist inzicht te komen. Wij weten tot nu toe slechts in groote trekken iets van hunne werking, weinig echter van hunne kracht op verschillende plaatsen, en in vergelijking met andere factoren.

Verder schijnt mij noodig het loslaten van de gedachte, dat leiders van buiten de inheemsche maatschappij haar een dienst zouden bewijzen door haar stap voor stap den weg aan te geven, dien zij zou kunnen gaan, of dat het de taak der regeering zou zijn om voor de individuen in nieuwe verhoudingen, zooals zij die meent te zien komen, de plaats reeds te voren zoo goed mogelijk gereed te maken. Geen aanwijzen aan hen, die zich juist uit het eene verband, waarin zij door van hun wil onafhankelijke oorzaken geplaatst waren, hebben bevrijd, van een positie in een andere groep, welke zij eveneens, onafhankelijk van eigen inspanning en kracht, voor zich gereed vinden.

„Zelf moet gij 't zoeken en zelf moet gij 't vinden”, dit moet als het ware in het proces der omvorming ieder worden voorgehouden. Als de maatschappij uit eigen kracht in eenige richting arbeidt, neme men eventuele belemmeringen weg, dit kan taak en plicht zijn. Maar steeds bedenke men, wat het kenmerkende is in het zich afspelend maatschappelijk proces, de zelfbevrijding der individuen. Om dan alles te vermijden, wat die door de bevrijding en de daarop volgende hergroepeering getoonde geestkracht, een waarlijk in de oude verhoudingen niet gewoon verschijnsel, weer onnoodig zou maken.

HET STUDIEJAAR 1922—1923.

REDE UITGESPROKEN OP DEN 19^{EN} SEPTEMBER 1923 BIJ DE OVERDRACHT
VAN HET RECTORAAT DER LANDBOUWHOOGESCHOOL DOOR

PROF. DR. J. C. KIELSTRA.

*Mijne Heeren Curatoren, Professoren, Lectoren,
Ambtenaren, Dames en Heeren studenten en verder
Gij allen, wier belangstelling in de Landbouwhoogeschool u herwaarts heeft gevoerd, zeer gewaardeerde
Toehoorderessen en Toehoorders.*

„Ik ga een werk aan, dat opgeleit is van lotwissel en menigerley geval”; met deze woorden begint Hooft zijn klassiek geschiedverhaal. En al denk ik er niet aan om het verslag der lotgevallen van onze Wageningsche Hoogeschool, dat ik u overeenkomstig de gewoonte sta uit te brengen, ook maar in de verste verte met de „Nederlandsche Historiën” te vergelijken, ze kwamen mij onwillekeurig voor den geest, want het wisselend lot bracht ook ons in dezen jaarkring groote tegenstellingen, dagen van dankbaarheid en voldoening aan den eenen kant, dagen van smart en zwaren rouw anderzijds. Veel gewerd ons, dat voor heden en toekomst onze Hoogeschool, en daardoor ons vaderland, van groote waarde zal blijken te zijn, doch verliezen en teleurstellingen zijn evenmin uitgebleven. Het lot van onze hoogeschool was hierin in het klein een afspiegeling van dat van ons volk.

Laat ik echter allereerst trachten eenige hoofdlijnen aan te geven in het beeld van bonte verscheidenheid, dat ons het afgeloopen jaar bij beschouwing biedt.

Ook de Landbouwhoogeschool deelde in de gevoelens van dankbaarheid en vreugde, waarmede ons volk het zilveren Regeeringsjubileum van Hare Majesteit de Koningin herdacht. Voor haar heeft de herdenking eene bijzondere beteekenis, immers een van de be-

langrijkste verschijnselen op het gebied onzer volkscultuur in deze vijf en twintig jaren is het voorzeker, dat de beoefening der technische — het woord in algemeenen zin genomen — wetenschappen, daaronder de landbouwwetenschappen, is gekomen tot volledigen wasdom, tot op het peil immers, waarop de vakopleiding, hoe vervolmaakt ook, niet meer bleek te passen bij haar beteekenis, doch de grondslag aanwezig bleek voor op een basis van vrije, wetenschappelijke studie staande hoogeschoolen, waaronder de onze. Rector en Secretaris van den Senaat was het, overtuigd als ook zij hiervan waren, eene aangename plicht, naast het door den Senaat tot onze Hooge Landsvrouw gerichte adres van hulde, persoonlijk namens die vergadering bij Hare Majesteit hunne opwachting te maken op de audientie te Amsterdam op den 8en September.

Niet zonder eenige voldoening mogen wij verder constateeren, dat Wageningen als landbouwwetenschappelijk centrum van Nederland niet alleen in het binnenland doch ook bij internationale wetenschappelijke aanrakingen zijne beteekenis als zoodanig erkend zag.

Het Genootschap voor Landbouwwetenschap hield in Juni zijne algemeene vergadering in onze gebouwen. Konden wij van onzen kant die vereeniging hier begroeten als een dier uitingen van onze volkscultuur, die met noodwendigheid leiden tot de oprichting van instellingen van hooger onderwijs in de beteekenis, die onze wetgeving aan dit woord hecht, met blijdschap zal door u uit de rede, waarmede de voorzitter mijn welkom beantwoordde, vernomen zijn, hoe hoog ook door de mannen, die dagelijks midden in het economisch leven staan, de waarde van een centrum van wetenschap als wij hier willen vormen wordt geschat.

Wageningen zag zich voorts uitverkoren als vergaderplaats voor het internationaal congres voor phytopathologie en economische entomologie. Wij mogen in deze keuze voorzeker een bewijs zien, hoe verschillende, hier gedane onderzoekingen, in wijden kring de aandacht trokken, waaronder zeker niet het minst die op het gebied der aardappelziekten van onzen collega QUANJER. De woorden van waardeering voor onze hoogeschool en den hier verrichten arbeid, die wij bij deze gelegenheid van verschillende zijden mochten vernemen, behoeven wij, geloof ik, niet uitsluitend aan internationale hoffelijkheid toe te schrijven.

Getuigde het ook niet van waardeering in het buitenland, dat een gezelschap hoogleeraren en landbouwingenieurs, uitgezonden tot het maken van een studiereis ter voorbereiding van de organisatie van het landbouwonderwijs in den jongen Tsjecho-Slowakijischen Staat, een bezoek aan Wageningen bracht om onze Hoogeschool en hare instellingen te leeren kennen? En wijzen niet in gelijke richting de gewaardeerde uitnoodiging, die ons gewerd om ons te Breslau te

doen vertegenwoordigen bij de opening der aan de Universiteit aldaar ingerichte landbouwfaculteit, evenals die aan onzen collega VAN DER BURG om te komen op het wereldzuivelcongres te Philadelphia?

Doch hiermede kom ik als vanzelf van de lichtzijde aan den schaduwkant. Want ook in dit opzicht deelde onze hoogeschool in het lot van ons volk, dat de economische omstandigheden, waaronder wij leven, ons hebben gedrukt. Waren zij oorzaak, dat de regeering ons — ik ben overtuigd, ook zeer tot haar leedwezen, daar het hier toch stellig ook een landsbelang geldt — niet in de gelegenheid kon stellen aan deze uitnoodigingen gevolg te geven, zij beletten ook een zoodanigen uitbouw van onze hoogeschool als wij zouden behoeven. Ik zou geen econoom zijn, als ik niet ten volle de noodzakelijkheid erkende voor den Nederlandschen Staat om, desnoods ten koste van zware opofferingen, uitgaven en inkomsten weer in het te zeer verstoorde evenwicht terug te brengen, doch vraag aan den anderen kant, dat men zich rekenschap geve van de grootte en beteekenis der opofferingen, die men zich getroost, dat men niet eenvoudig zich verheuge over elke achterwege gebleven geldelijke uitgave zonder onderzoek wat in werkelijkheid daarmede nagelaten werd. Ik ben niet overtuigd, dat, indien in de regeeringsbureaux dit laatste meer in het oog ware gehouden, elke beslissing op financieel gebied zou uitgevallen zijn, gelijk zij het is.

Gelukkig kunnen wij, ondanks de bezuiniging, toch wijzen op een en ander dat tot stand kwam.

Twee nieuwe laboratoria werden voltooid, dat voor Tuinbouwplantenteelt en dat voor onderzoekingen op het gebied der aardappelziekten. Bij gelegenheid der congressen, waarvan ik zoo even sprak, werden zij geopend. Over de grootte beteekenis, die de in deze instituten te houden onderzoekingen voor ons volk ook op economisch gebied kunnen hebben, behoef ik niet uit te weiden. Wij verheugen ons erin, dat wederom twee onzer collega's in de gelegenheid zijn hunne onderzoekingen te verrichten met de hulpmiddelen, die zij behoeven, om deze zoo vruchtbaar mogelijk te doen zijn. Bovendien konden nu de afdeelingen Tropische laaglandcultures en Agrogeologie door de vrijgekomen lokaliteit over een weinig meer ruimte beschikken, nog geenszins echter over wat zij behoeven.

De verbouwing van het oude hoofdgebouw nadert hare voltooiing. Reeds vond de Senaat daarin een waardige vergaderzaal. Is het werk geheel gereed, dan zullen de afdeelingen Plantkunde, Plantensystematiek en Land- en volkenkunde iets beter gehuisvest zijn, terwijl wij een zaal voor colleges en voordrachten, waar druk bezoek te verwachten is, rijker zullen zijn geworden. Hier kon ook ruimte worden gevonden, doordat de afdeeling Technologie plaats kon vinden in het vrijgekomen oude voormalige laboratorium voor

Microbiologie, dat hiertoe eenige veranderingen onderging.

Wordt voor de afdeeling Landbouwscheikunde eveneens een kleine verbetering verkregen, voor de Organische chemie blijft de toestand nog vrijwel onhoudbaar.

Ook de afdeeling Boschbouw zag de uitbreiding van het gebouw „Hinkeloord” met eenige kamers de voltooiing nabij komen. Zij het op bescheiden schaal, zij won hierdoor plaats voor haar onderzoek.

Wat de huisvesting onzer bibliotheek betreft, zijn wij er belangrijk op vooruitgegaan, doordat deze plaats kon vinden in het te voren uitsluitend door het station voor veevoederonderzoek gebruikte rijksgebouw. Wij hopen, dat de betere gelegenheid, nu geboden, zal uitlokken tot een voortdurend stijgend bezoek aan de bibliotheek. Aanvankelijk kan men in dit opzicht reeds op gunstige resultaten wijzen. Kon elke bezuiniging voor het Rijk zoodanige resultaten meebrengen, het zou een genoegen zijn tot het verkrijgen daarvan mede te werken.

Ook voor de toekomst is nog iets te wachten. Met vreugde begroeten wij de zelfstandige organisatie van het Instituut voor de Veredeling van Landbouwgewassen, voor welks, eveneens niet in het minst voor ons economisch leven, zoo hoogst belangrijke taak de noodige ruimte zal gevonden worden door verbouwingen aan het „Groenewoud”. Voorloopig geniet deze afdeeling gastvrijheid in het laboratorium der Phytopathologie, waar zij, beperkt als men ook daar is in zijn ruimte, geen al te geziene gast is. En de afdeeling Physiologie der Dieren ondervindt een gelijk lot bij haren gastheer in het laboratorium voor Microbiologie, dat de tijdelijk afgestane lokaliteiten wel gaarne zou terug zien keeren tot zich zelf. Bestaan er voor haar al eenig vooruitzicht op een eigen, zij het voorloopige huisvesting op den grond van Duivendaal door verbouwing van de voorheen voor hoeftbeslag gebruikte lokaliteiten, van het groote plan, waardoor met haar ook de afdeelingen Veeteelt en Zuivelbereiding zouden worden ingericht overeenkomstig hunne beteekenis in een voor ons economisch leven zoo veel belovend Instituut, moest om den toestand van 's Lands financiën worden afgezien. De in uitzicht gestelde voorloopige voorzieningen ten dezen vormen slechts een zeer schrale vergoeding hiervoor, die, naar wij hopen, zoo tijdelijk mogelijk zal zijn. En niet minder betreuren de afdeelingen Geodesie en Tropische Hooglandcultures, dat hunne huisvesting in het voor dit doel volslagen ongeschikte gebouw „De Valk”, ondanks de erkenning der onhoudbaarheid van den toestand, voorhands om dezelfde redenen zal moeten worden voortgezet, daar zelfs voor den aankoop van den grond, waarop de nieuwe laboratoria zouden moeten verrijzen, geen fondsen kunnen worden beschikbaar gesteld.

Van de wetenschappelijke voordrachten, zoo hoog noodig voor

handhaving van het geestelijk peil, waarop een hoogeschool met hare omgeving hoort te staan, zullen wij niet geheel verstoken behoeven te blijven, daar de regeering zich bereid heeft verklaard incidenteel gelden voor enkele lezingen beschikbaar stellen. Maar van het toestaan van een bepaald bedrag, waarvoor men een geheel kon organiseeren, dat ons met verschillende uitingen van wetenschap en kunst, die een kleine stad nu eenmaal niet kan bieden, in aanraking zou brengen, iets, dat zoo hoog noodig is, nu de Landbouwhoogeschool in een kleine provincieplaats werd gevestigd, is geen sprake meer.

Nog eens, ik erken ten volle de hooge noodzakelijkheid van bezuiniging, ik begrijp ook, dat de Landbouwhoogeschool evenzeer haar budget veel sterker dan op zich zelf wel wenschelijk ware zal moeten zien inkrimpen, maar ik hoop, dat in onderling overleg die onvermijdelijke beperking kan worden verkregen, en wel zoodanig, dat vitale belangen niet getroffen worden.

Thans na deze meer algemeene opmerkingen mogen enkele van de voornaamste gebeurtenissen afzonderlijke bespreking vinden.

Uit het College van Curatoren zagen wij twee leden heengaan, die van de oprichting der Landbouwhoogeschool af deel daarvan uitmaakten. De heer Mr. H. F. Hesselink van Suchtelen vroeg na zijn aftreden als burgemeester van Wageningen tegen 1 Januari 1923 eervol ontslag ook als Curator, hetwelk hem bij Koninklijk besluit van 18 November t.v. No. 20, werd verleend. Wij zijn overtuigd, dat het hem leed heeft gedaan, deze functie te moeten neerleggen; wij weten hoezeer de hoogeschool zijne belangstelling, ja, zijn liefde had. Maar wij weten ook, dat hij haar thans, ook bij zijn verblijf in den vreemde, geenszins is vergeten, en dat zijn gedachten ginds dikwijls zullen zijn gegaan naar onze instelling. Juist dezer dagen mocht ik bericht van hem ontvangen, dat hij het naar hem genaamde fonds weer met eene schenking heeft bedacht. Zoo komen ook nu nog zijn gevoelens tot uiting in daden.

Dan trad ook na hem op verzoek bij Koninklijk besluit van 16 Februari 1923, No. 22, verleend eervol ontslag Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys de Beerenbrouck als curator af. Zijn hooge leeftijd had misschien zijn krachten iets doen afnemen, niet zijne belangstelling voor onze hoogeschool, welker lot hij steeds zooveel mogelijk volgde. Een zware ziekte te boven gekomen zijnde door zijn krachtig gestel, moge het ook hem gegeven zijn de verdiende rust na zijn arbeidzaam leven, vol van blijken van belangstelling in den Nederland-schen landbouw en al wat daarmede samenhangt, nog lang te genieten.

Deze afgetreden leden werden in het college vervangen door de

heeren J. M. A. Wijnandts van Resandt, burgemeester van Wagningen en J. Th. Verheggen, onderscheidenlijk bij de Koninklijke besluiten van 19 Januari en 24 Februari j.l. Nos. 11 en 5 benoemd. Wij hopen dat wij van hen steeds mogen ondervinden dien steun en die medewerking, die hunne ambtsvoorgangers, evenals de overige Curatoren, bijgestaan door hun weer voor vijf jaar herbenoemden Secretaris, Mr. F. Florschütz, ons ook in dit jaar weer verleenden. Ik wil niet nalaten onze erkentelijkheid te betuigen voor de wijze, waarop het curatorium steeds niet slechts deed blijken van eigen medeleven met onze Landbouwhoogeschool doch waarop het krachtigen steun verleende aan den Senaat, om in dezen moeilijken tijd zooveel nog kon tot stand te brengen.

De Senaat zag in zijn midden veel veranderen.

Op 26 December 1922 trof een der zwaarste slagen, die wij hadden kunnen vreezen, onze jonge Landbouwhoogeschool door het overlijden van onzen, bij ons allen om zijn kunde en karakter zoo hooggeschaten collega S. Koenen. Op Westerveld, waar hij rust, heb ik namens den Senaat een woord van afscheid gesproken; ik kon hem huldigen als den man, die moet beschouwd worden als grondlegger der wetenschappelijke beoefening van de landbouweconomie in Nederland, ik kon een woord van dank spreken voor het vele, dat hij door zijn geheele persoonlijkheid, zijn collegialiteit in den besten zin van het woord, zijn innemende vriendelijkheid, zijn voortdurende bereidheid tot steun met raad en daad, voor ons allen is geweest. Zijn verscheiden heeft een leegte gelaten in elken kring, waarin hij een plaats innam, in dien van den Senaat in het bijzonder. Zijn nagedachtenis zal voorzeker bij allen, die hem gekend hebben, in eerbiedige en dankbare herinnering blijven.

Zwaar trof deze slag en nog steeds is deze plaats niet vervuld. Het bijzondere, grondleggende van KOENEN's arbeid maakt de keuze van een opvolger buitengewoon moeilijk. Toch zal, hopen wij, in dit komende studiejaar in het onderwijs in de landhuishoudkunde, dit zoo gewichtige studievak, voorzien worden.

Aan Prof. GILTAY werd het reeds in het vorig studiejaar aangevraagd eervol ontslag om gezondheidsredenen verleend bij Koninklijk besluit van 21 October 1922, No. 33, te rekenen van 1 October t.v. Achtte onze ambtgenoot zich niet meer in staat zijne functie als hoogleeraar te vervullen — mijn voorganger verhaalde, hoe ernstig hij zijn verplichting als zoodanig opnam — het verheugt mij te kunnen vermelden, dat hij bereid bleef om de steeds zooveel belangstelling trekkende cursussen in het zien ook in het vervolg te blijven geven, en dat de regeering hem het hiervoor noodige bescheiden budget toestond.

Gedurende de vacature waren de H.H. HAM, HONING, QUANJER,

SPRENGER en TE WECHEL bereid om leiding te geven bij de studie in plantkunde door de inrichting van anatomische practica. Dr. M. J. SIRKS, plantkundige aan het Instituut voor Veredeling van Landbouwgewassen, stelde zich beschikbaar om een cursus in plantenphysiologie en morphologie te geven, en werd door de Regeering hiertoe aangewezen. Zoo bleven de studenten niet verstoken van leiding bij de beoefening van het bij de landbouwwetenschap uiter-aard zoo gewichtige vak plantkunde. Wij brengen allen, die hier hunne medewerking verleenden en een deel van hun kostbaren tijd hiertoe afzonderden, daarvoor onzen dank.

Nog steeds is niet definitief voorzien in de vacature, ontstaan door het aftreden van Prof. Ritzema Bos in 1920. De benoeming van onzen collega Dr. ROEPKE tot hoogleeraar in de entomologie werd tenslotte bij Koninklijk besluit van 21 November 1922, No. 51, weer ingetrokken; een nieuwe benoeming voor dezen gewichtigen leerstoel vond nog niet plaats. In de dringende behoefte aan leiding bij de studie der plantenziektenkunde is eenigermate voorzien doordat Prof. ROEPKE de laatste maanden voor de zomervacantie een cursus in de entomologie naast zijn eigen studievakken gaf. Ook deze bereidwilligheid is door den Senaat zeer op prijs gesteld. In deze hopen wij evenwel spoedig op een definitieve oplossing.

Dan heeft Prof. Dr. H. BLINK tegen 1 October a.s. ontslag als buitengewoon hoogleeraar in de economische geografie gevraagd, hetwelk hem bij Koninklijk besluit van 5 Februari j.l. No. 4 verleend werd. Zijn krachtige persoonlijkheid, welke men het toenemen der jaren niet aanzag, zijn liefde voor zijn vak, zijn volhardend streven om de economische geografie de haar zijns inziens toekomstende plaats te doen innemen, zullen niet nalaten hem in ons aller herinnering te doen blijven.

Tegenover deze verliezen mogen wij thans in ons midden begroeten de H.H. Dr. E. REINDERS en C. BROEKEMA, bij Koninklijke besluiten van 22 Juni en 21 April j.l., Nos. 31 en 29, benoemd tot hoogleeraren onderscheidenlijk in de plantkunde en de veredeling van landbouwgewassen, tevens directeur aan het Instituut hiervoor, welke heeren 19 Juli en 1 Augustus hun ambt aanvaardden. De benoeming van den eerstgenoemde vervult de vacature GILTAY, de ander vult den kring van wetenschappen, hier onderwezen, met een nog ontbrekenden schakel aan. Hun beiden van harte welkom heetend in ons midden, hopen wij op een langdurige en aangename samenwerking met hen.

Tot onze vreugde is de gezondheidstoestand van onzen ambtgenoot BLAAUW, die hem noopte tot een verblijf aan zee gedurende nagenoeg het geheele studiejaar, thans zooveel verbeterd, dat hij, zij het nog niet ten volle, zijn werkzaamheden binnenkort hoopt te

hervatten en de dagelijksche leiding van het laboratorium voor plantenphysiologie weer op zich te nemen.

De lector B. A. PLEMPER VAN BALEN verzocht en verkreeg bij Koninklijk besluit van 12 October 1922, No. 34 met ingang van 16 December d.a.v. eervol ontslag als zoodanig. Met hem verdween een der ambtenaren, die vele lotswisselingen der Wageningsche onderwijsinrichtingen hebben medegemaakt. Tot het eind toe heeft hij naar zijn beste krachten het hem opgedragen onderwijs gegeven; mogen hem vele jaren van rust geschonken worden.

In dit verband zij melding gemaakt van eene verandering in den opzet van het onderwijs in enkele vakken, die reeds kort na de oprichting van de Landbouwhoogeschool in overweging genomen werd, maar thans haar beslag kreeg, n.l. de aanvulling van het algemeen wetenschappelijke onderwijs met cursussen, gegeven door deskundigen uit de practijk.

Met ingang van 1 Januari 1923 zijn op dezen voet in de afdeeling tuinbouwplantenteelt cursussen ingericht in groententeelt, boomteelt en bloembollenteelt, met het geven waarvan de H.H. J. G. HAZELOOP, C. PH. MOERLANDS en K. VOLKERSZ, Rijkstuinbouwconsulenten te Alkmaar, Boskoop en Lisse zijn belast.

Op gelijken voet werd in de afdeeling Veeteelt een cursus in de veevoedingsleer georganiseerd, met het geven waarvan de heer H. G. A. LEIGNES BAKHOVEN, Rijksveeteeltconsulent te Leeuwarden, werd belast.

Van eenigszins anderen aard is de bij Koninklijk besluit van 25 Mei j.l. (Staatsblad No. 218) tot stand gebrachte differentieering in de opleiding der landmeters, wier studie zich, gelijk in onderscheiden andere afdeelingen, in den vervolge meer in het bijzonder op West-Europeesche dan wel koloniale toestanden zal richten. Een eerste stap in de goede richting, voorzoover die differentieering kan leiden tot verdieping der studie. Moge hij over niet te langen tijd worden gevolgd door opening van de gelegenheid tot voortzetting der geodetische studie naar een graad, met die van den landbouwingenieur vergelijkbaar.

Het aantal studeerenden aan de Landbouwhoogeschool nam eenigszins toe. Het is een verblijdend teeken, dat de malaise in het economisch leven hier blijkbaar dringt naar betere voorbereiding voor de toekomst. Steeg het aantal ingeschrevenen in totaal van 320 over het vorig studiejaar tot 349 in 1922—'23, voor het eerst inschrijven deden zich thans 77, tegen 70 in het vorige jaar. Neemt men hierbij in aanmerking dat het Ministerie van Koloniën het aantal beschikbaar gestelde toelagen voor aspirant ambtenaren voor den Indischen dienst verminderde, dan is dit verschijnsel dubbel verblijdend.

De aanrakingen van Rector en Senaat met de studenten van beide

geslachten waren van zoo aangename aard als slechts mogelijk is.

Het Wageningesch Studentenkorps bleef er naar streven zooveel mogelijk den band te vormen, waarin alle mannelijke studenten zich vereenigen. Helaas is dit ook nu niet gelukt; vele leden der Roomsche Katholieke Studenten Vereeniging kunnen er nog niet toe besluiten tevens lid van het korps te worden en er zijn ook enkelen, die zich geheel aan het studentenleven, gelijk zich dat in de organisaties uit, blijven onttrekken. Zoowel het een als het andere schijnt mij te betreuren; het eerste omdat dergelijke afscheiding de in het later leven zoo noodige wederkeering van andersdenkenden zou kunnen tegenwerken, het laatste, omdat het deelnemen aan het studentenleven een voorbereiding is voor het later leven met zijn verschillende organisaties en als zoodanig voor de vorming van de persoonlijkheid van groote waarde moet worden geacht.

Het Corps vierde zijn 9e lustrum op eene wijze, waarover men slechts met lof kan spreken. De deelneming der reunisten bracht tal van oud-leden naar onze stad, waar zij, de toestanden aan en om hunne alma mater vermoedelijk wel eenigszins veranderd vindend, zich toch nog weer eens in de oude dagen hebben verplaatst, zich jong hebben gevoeld. Door de opvoering van een klassiek openluchtspel wist het Corps de feesten te brengen op het peil, waarop die in de Nederlandsche studentenwereld behooren en ook plegen te staan. De opluistering door roeiwedstrijden, die de eer genoten te worden bijgewoond door Z. K. H. den Prins der Nederlanden, bewijst, dat de Nederlandsche student streeft naar harmonische ontwikkeling van geest en lichaam. Wij hopen dat het Corps op den ingeslagen weg voortgaat, het peil van het studentenleven, onder zijn leden hoog weet te houden.

De Wageningische Vrouwelijke Studentenvereeniging vierde haar eerste lustrum op meer intieme wijze, maar toch stemt het tot verheugen, dat de Wageningische meisjesstudenten hunne organisatie in dit jaar weer geheel konden doen opleven. Wij hopen, dat de opbloei blijvend moge zijn en dat deze vereeniging een waardige plaats te Wageningen blijve innemen.

Ook de gestie van andere studentenvereenigingen bewijst een drang naar ontwikkeling op velerlei gebied, die zich naar wij dankbaar erkennen in onze studentenmaatschappij vertoont.

Naast het Wageningesch Studenten Orkest, dat onder de voortreffelijke leiding van onzen ambtgenoot VAN UVEN, dien ook wij huldigen om zijn arbeid en inspanning hiervoor, een paar uitvoeringen gaf, organiseerden de Vereeniging Studiebelangen, de Nederlandsche Christelijke Studenten Vereeniging, de Vrijzinnig Christelijke Studentenbond, de Roomsche-Katholieke Studentenvereeniging en de Studenten Debating Club lezingen op verschillend gebied.

Wij betreuren het, dat een verschil van meening over de mogelijkheid om een bepaalde lezing in de aula te doen houden aanleiding werd het beschikbaarstellen der gehoorzalen van de hoogeschool voor zulke doeleinden te beperken tot gevallen, waarin onderwerpen, die meer onmiddellijk met de studie verband houden, worden behandeld.

Tenslotte nog een enkel woord over de Landbouwhoogeschool zelve. Ook zij vierde een lustrum, haar eerste. Met dankbaarheid mag zij gewag maken van de belangstelling, die zij bij die gelegenheid ondervond. De regeering deed zich vertegenwoordigen door den Directeur-Generaal van den Landbouw, het Curatorium, de in Nederlandsch-Indië vertoevende oud-leerlingen der Hoogere Landbouwschool en de dames der hoogleeraren gaven fraaie geschenken, die de Senaatskamer opluisterden. De te Wageningen woonachtige beeldhouwer FALISE schonk der hoogeschool bij die gelegenheid het ontwerp voor een beeld, een forschen zaaier voorstellend, symbool van den zegen, dien de Landbouwhoogeschool in wijden kring verspreidt door wat van haar uitgaat.

Dit symbool, mijne Toehoorders, moge de Landbouwhoogeschool voor oogen houden. Ondanks de haar opgelegde beperkingen, ondanks de zware tijden, ondanks de wellicht nog te wachten ernstiger moeilijkheden van haar te laten uitgaan wat zij kan geven, dat moet het doel zijn, waartoe allen, aan onze Hoogeschool verbonden, hunne beste krachten inspannen. Ik noemde hare oprichting zoo straks een cultuurverschijnsel. Laat er blijken, dat de economische moeilijkheden ons veel kunnen ontnemen, doch dat zij onze volkscultuur niet konden schaden. Laat ook hier een woord van Hooft weder van pas kunnen zijn: „Niet zoo onvruchtbaar een tijd is 't nochtans.... geweest, of zij heeft ook stichtelijke exempelen voortgebracht”.

Ik zou dit gestoelte niet gaarne verlaten zonder een woord van dank te hebben gebracht aan den Senaat voor het vertrouwen, gedurende dit jaar in Rector-Magnificus en Assesoren gesteld. Onze taak is daardoor zeer verlicht, het was ons, gedragen als wij ons wisten door dit vertrouwen, een aangename plicht onzen tijd en onze werkkraft beschikbaar te stellen voor de beslommingen, die de dagelijksche gang van zaken nu eenmaal onvermijdelijk medebrengt.

Een woord van persoonlijken dank ben ik verschuldigd aan diegenen Uwer, die mij als assessoren dit jaar ter zijde stonden, MAYER GMELIN en OLIVIER, benevens aan den Secretaris van den Senaat VAN DER BURG, die de besprekingen in ons college geregeld bijwoonde. Steeds hebt gij mij bijgestaan met uw kennis en ondervinding; nim-

mer deed ik een vergeefsch beroep op u voor eenige medewerking. Onze vergaderingen hebben dientengevolge voor een goed deel het karakter gedragen van vriendschappelijke besprekingen over aangelegenheden, die ons aller belangstelling wegdroegen. Zij zullen bij mij steeds in aangename herinnering blijven.

Het personeel van de verschillende bureaux stond ons naar de mate zijner krachten en geschiktheid getrouw ter zijde. Vooral de beambten, meer direct onder Rector en Secretaris werkzaam, verdienen een woord van lof voor den buitengewonen ijver, waarmede zij steeds onze zaken behartigen.

Waarde OLIVIER, thans draag ik aan u het rectoraat over. Toen ik den uitslag der stemming, die u als de eerste op de voordracht bracht, bekend maakte, heb ik eerst den Senaat, daarna u daarmede geluk gewenscht. Den Senaat eerst, omdat ik op grond van onze samenwerking durf zeggen, dat het rectoraat in het komende studiejaar zal zijn toevertrouwd aan iemand, die onze Landbouwhoogeschool zal leiden op eene wijze, gelijk wij dat allen wenschen, u in de tweede plaats, niet omdat ik mij minder zou verheugen om het vertrouwen, dat men in u stelde, doch omdat ik thans meer dan toen ik het jaar begon, weet, welke zorg en moeite er aan deze taak verbonden zijn, wat er van u gevraagd zal worden. Doch nog eens, bij u is die taak in goede handen. Moge het u gegeven zijn van allen, Curatoren en hun Secretaris in de eerste plaats, van uw Assessoren, den Senaat en het ambtelijk personeel denzelfden steun te vinden als ik gedurende mijn rectoraat genoten heb.

Salve, rector, iterumque salve!

3. AMBTSAANVAARDINGEN

I

DR. E. REINDERS aanvaardde op 19 Juli 1923 het ambt van hoogleeraar in de plantkunde. In verband met zijne ambtsaanvaarding hield hij op 26 October 1923 een rede, getiteld: „Age quod agis”.

EILDERT REINDERS werd 27 Mei 1885 te Noordlaren geboren. Hij studeerde aan de Universiteit te Groningen en promoveerde in 1912, tijdens zijn leeraarschap aan het Nederlandsch Lyceum te 's-Gravenhage, op een proefschrift, getiteld: „Das Manometer in der Saftsteigungsfrage”. In 1916 volgde zijn benoeming tot directeur der afdeeling H. B. S. van het Nederlandsch Lyceum.

II

C. BROEKEMA l. i. aanvaardde 1 Augustus 1923 het ambt van hoogleeraar in de veredeling van landbouwgewassen en nam tevens de leiding van het Instituut voor veredeling van landbouwgewassen op zich. In verband met zijne ambtsaanvaarding hield hij op 18 October 1923 een openbare voordracht over: „Plantenveredeling en wetenschap”.

CORNELIS BROEKEMA werd 13 December 1883 te Wageningen geboren, deed in 1903 eindexamen H. B. S. te Groningen, studeerde van 1903 tot 1907 aan de Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool te Wageningen, waar hij het diploma landbouwkundige en de middelbare acte Landbouwkunde (ingenieursdiploma) verwierf.

Na korten tijd als adspirant Rijkslandbouwleeraar te Dordrecht werkzaam te zijn geweest, hervatte hij zijn studien als doctorandus aan de Universiteit te Zürich. Een jaar later verhuisde hij, mede in verband met zijne onderzoekingen over de fauna der terpen, naar Leeuwarden, waar hij tot 1916 werkzaam bleef als secretaris van de Friesche Maatschappij van Landbouw en tevens verschillende functies bekleedde op het gebied der veeteelt. Van zijn hand verschenen meerdere artikelen in het Friesch weekblad en enkele in Cultura.

In 1916 werd zijn medewerking ingeroepen tot organisatie van den in- en uitvoer van landbouwproducten onder de crisisomstandigheden en trad hij op als directeur van het Landbouw Exportbureau, dat in 1918 weer ontbonden werd. Hierop aanvaardde hij de betrekking van directeur van de Groninger Zaaizaadvereeniging — later Coöperatieve Groninger Zaadtellersvereeniging — welke betrekking hij waarnam tot de aanvaarding van zijn hoogleeraarsambt.

**4. LIJST VAN RECTOREN EN SECRETARISSEN VAN
DEN SENAAT SEDERT DE OPRICHTING DER
LANDBOUWHOOGESCHOOL**

STUDIEJAAR	RECTOR MAGNIFICUS	SECRETARIS VAN DEN SENAAT
1918—1919	J. H. Aberson.	Dr. D. van Gulik.
1919—1920	Dr. D. van Gulik.	T. J. Bezemer.
1920—1921	Dr. A. van Bijlert.	J. van Baren.
1921—1922	Dr. M. J. van Uven.	A. te Wechel.
1922—1923	Dr. J. C. Kielstra.	B. van der Burg l.i.

5. LIJST VAN DE VOOR HET STUDIEJAAR 1922/1923
VOLLEDIG INGESCHREVEN STUDENTEN.

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
1922					
Sept.					
18	1. Gerge Wilhelm Harmsen	L.	20 Juni '03	Petrograd.	1
	2. Frederik Willem Burger	B.	14 Aug. '97	Amsterdam.	6
	3. Tjakko Jacobus Huisman ...	L.	12 Juni '00	Nieuw-Scheemda.	4
	4. Laurens Verkoef.	K.B.	26 Febr. '01	Oudewater.	5
	5. Cornelis van der Giessen	L.	8 Aug. '04	Dubbeldam.	1
	6. Henri Albert Richard	K.B.	24 Juli '03	Naarden.	1
	7. Jacob Alexander Roëll	K.L.	7 April '02	's-Gravenhage.	2
	8. Johan Kutsch Lojenga	B.	10 Aug. '04	Den Haag.	1
	9. Mas Soebiarto	K.L.	12 April '02	Soerakarta.	1
19	10. Dries Kers Hzn.	L.	22 Dec. '02	Heerde.	1
	11. Hendrik Jan Gerrit Florijn ..	K.L.	21 Dec. '04	Oldenzaal.	1
	12. Johannes Arnoldus van Beukering	K.L.	22 Mrt. '04	Wageningen.	1
	13. Bernard Schuitemaker	K.L.	12 Aug. '04	Oegstgeest.	1
	14. Pieter Matheus Dirk de Haer	K.L.	5 Juli '02	Rotterdam.	1
	15. François Marie Felix Jaeger...	K.L.	24 Aug. '99	Middelburg (Transv.).	4
	16. Frans August Resink	K.L.	6 Aug. '03	Djocjacarta.	1
	17. Jan Willem Geerhardus Meerstadt	L.m.	18 Juli '01	Zutphen.	1
	18. Arie Pieter Minderhoud	L.	3 Mrt. '02	Wilhelminadorp.	3
	19. Luurt Westerdijk	L.	11 Aug. '94	Uithuizen.	5
	20. Cornelis Krombeen	L.m.	7 Dec. '02	Hansweert.	1
	21. Lambertus Guillaume Marius Hessels	K.L.	20 Mrt. '00	den Haag.	5
	22. Charles Mari van der Voort ...	K.L.	17 Mei '01	Vlagtwedde.	5
	23. Jan Hoogendoorn	L.	7 Febr. '03	Rotterdam.	1
	24. Egge Oldenziel	L.	19 Febr. '03	Wildervank.	1
	25. Berend Prummel	L.	23 April '99	Odoorn.	1
	26. Catharinus Gerlings	K.B.	27 Febr. '03	Utrecht.	1

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Sept. 19	27. David Andreas Boon	•	24 Juni '04	Leiden.	1
	28. Jacobus Willem de Bruijn....	L.m.	21 April '04	Enkhuizen.	1
	29. Wouterus Ham	K.L.	30 Juni '02	Mr. Cornelis.	1
	30. Hendrik Juriaan Schophuijs ..	K.L.	4 Mrt. '04	Bandoeng.	1
	31. Johannes Kluytenaar	L.	2 Juni '04	Amsterdam.	1
	32. Jan Jakob Stol	L.	11 Dec. '03	Groningen.	1
	33. Karel George Frederik Wilhelm Ham	K.B.	15 Juli '00	Mr. Cornelis.	1
	34. Leendert Gebuis	L.	19 Oct. '99	Middelharnis.	3
	35. August Frederik Wilhelm Weijers	K.L.	13 Jan. '97	Bodjonegoro.	7
20	36. Tieleman Pieter Jansse	K.L.	4 Jan. '99	Markelo.	6
	37. Hoite Heinze Postuma	L.	25 Mei '99	Twijzel.	4
	38. Roelf Hindrik Visser	L.	17 Febr. '01	Appingedam.	1
	39. Anne Willem Huidekoper ...	L.	3 Febr. '99	Delft.	7
	40. Henricus Johannes Antonius Hendrikx	K.B.	11 Oct. '01	's-Hertogenbosch.	3
	41. Nicolaas Jungerius		6 Juli '05	Rotterdam.	1
	42. Frederik Henkel	L.m.	5 Juli '02	Ruinerwold.	1
	43. Willem Poortman	L.m.	9 April '01	Nieuw-Helvoet.	2
	44. Lambertus Thomas Arnoldus Jacobs	L.m.	1 Jan. '02	Djember (Java).	2
	45. Rudolf Jan de Wit	L.m.	16 Dec. '02	Workum.	2
	46. Cornelis Lambertus van Osch.	L.m.	25 Juni '03	Zwolle.	2
	47. Marinus Hendrik Warners ...	L.m.	12 Juli '03	Amsterdam.	1
	48. Henri Gonggrijp	K.L.	7 Dec. '99	Paramaribo.	5
	49. Alle Kerkhof	L.	10 Mei '98	Grouw.	6
21	50. Hermanus Gerardus Maria van den Bosch.	K.L.	16 Juni '03	Eygelshoven.	1
	51. Gerhardus Albertus Thijn ...	L.	13 Febr. '00	Ruinerwold.	4
	52. Abraham Bregman	L.	22 Febr. '03	Voorburg.	1
	53. Margaretha Goedhart		5 Febr. '02	Helder.	1
	54. Gerharda Oostingh	L.m.	21 Mrt. '00	Winschoten.	2
	55. Hendrik Joan van Kretschmar		31 Mei '03	Hilversum.	1
22	56. Johan Leendert Hoestra	L.m.	4 Aug. '00	Biervliet.	1
	57. Cornelis Staf	B.	23 April '05	Ede.	1
	58. Johan de Fouw	K.L.	7 Dec. '03	Hellendoorn.	1
	59. Anton Fredrik Kuhn	B.	29 Juli '01	Arnhem.	5
25	60. Izaac Gerrit German		20 Sept. '04	Steenbergen.	1
	61. Boudewijn Karel Boom		26 Mrt. '03	Gorinchem.	1
	62. Rutger Mulder	T.	4 Juli '01	Sidoardjo (Java).	4
	63. Murk Immerzeel Leverland...	T.	24 Aug. '04	Rotterdam.	1

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Sept. 25	64. Harry Theodorus Hirsch.....	K.L.	22 Nov. '01	Metz.	1
	65. Jannes François Kools.	K.B.	26 Juli '04	Aardenburg.	1
	66. Johannes Gijsbert Ossewaarde.	K.L.	18 April '98	Amsterdam.	2
	67. Catherine Antoinette Pauline Ossewaarde.....	T.	22 Nov. '97	Buitenzorg (Java).	1
	68. Jozephus Wilhelmus van Heugten	L.	23 April '01	Griendtsveen.	4
	69. Hendrik Willem Schenkenberg van Mierop	L.	21 Oct. '02	Den Haag.	2
	70. Frits van Gogh	K.L.	12 Oct. '00	Batavia.	4
	71. Nicolaas Pieter Hoogenboom.	L.	2 Nov. '99	Haastrecht.	3
	72. Louis Arthur Johan Bærens ..	K.B.	7 Jan. '02	Sluis (Z.).	3
	73. Jan Jozef Janssen	L.	2 Febr. '97	Horst (L.).	3
	74. Gerrit Jan Berendsen.....	L.m.	11 Juli '03	Doesburg.	1
	75. Foppo Renze Kramer	T.	9 Aug. '01	Giethoorn.	5
	76. Leonardus Cornelis Geerling ..	B.	13 Mei '03	Oudewater.	2
	77. Geertruy Alida Ida Job	T.	7 Sept. '02	Amsterdam.	4
26	78. Jan van Ballegooijen	L.m.	16 Aug. '02	Veen bij Heusden.	1
	79. Martinus Pelinck.	L.	18 Mei '04	Maastricht.	1
	80. Willem Adriaan Johan Oosting.	L.	9 Juli '98	Dordrecht.	3
	81. Waldemar Coenraad Axil Linn	K.B.	2 Oct. '95	Bandoeng.	8
	82. Johannes Gerardus Jozephus van der Meulen	L.	5 Juni '00	Gorssel.	3
	83. Wicher Siebe Smith.....	L.	30 Oct. '96	Beerta.	6
	84. Derk Willem Kappelle	K.L.	22 Febr. '99	Deventer.	6
	85. Bouke Bosma.....	T.	10 Jan. '00	Britswerd.	4
27	86. Jacobus Hendrikus de Haan..	K.B.	12 Febr. '00	Wageningen.	5
	87. Wilhelmus Jozephus Maria Dekker	L.	25 Mrt. '03	Obdam.	2
28	88. Wilhelmus Dirkse		14 Juli '02	Leiden.	1
	89. Gerbrand Gerhard Bolhuis....	L.	30 Sept. '03	Veendam.	1
	90. Frans Egbert Nijdam	L.	27 Jan. '01	Groningen.	4
	91. Hendrik Jacob Frankena	L.	17 Oct. '00	Oosterlittens.	3
	92. Edward Bernard Plooy		10 Mei '04	Heeze.	1
	93. Jacobus Johannes Maria van Groenewoud	K.B.	8 Juni '01	Roosendaal (N.-B.)	2
	94. Jan Jongsma	K.L.	18 Mrt. '02	Oldeboorn.	3
29	95. Leonardus Antonius Hubertus Peters	L.	8 Juli '00	Well.	5
	96. Haaye Vonk	L.	18 Juli '01	Leeuwarden.	3
	97. Hendrik Dirk Dorenbos	L.	30 Oct. '00	Ruinerwold.	4

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Sept. 29	98. Theodorus Cornelis Joannus Maria Rijssenbeek.	L.	4 Dec. '05	Nijmegen.	1
	99. Harmen Tulner.	L.	3 Aug. '03	Zandvoort.	2
Oct. 2	100. Jan Willem Gerard Koenraadt	L.	8 Febr. '03	Steenbergen.	1
	101. Annette Marie Thérèse Juynboll	T.	18 Oct. '99	Leiden.	1
	102. Roelof Lunshof.	L.m.	28 Sept. '00	den Helder.	3
	103. Paul Boele Buurman.	K.L.	24 Mei '00	Arnhem.	4
	104. Maarten Justus Boerendonk ..	L.	9 Nov. '01	Maasdam.	4
	105. Hendrik Tjipke Tjallema.	L.	9 Sept. '00	Luxwoude.	5
	106. Carl Eugeen Gerard Ottenhoff.	K.L.	26 Jan. '98	Kalibagor.	6
	107. Johannes Jacobus Plaat.	L.	2 Mrt. '02	Bandoeng.	1
	108. Hendrikus Johannes te Riele ..	L.	23 Oct. '04	Breda.	1
	109. Justus Frederik Ilsen.	L.m.	13 Dec. '99	Amsterdam.	4
	110. P. J. M. Hoenselaars.		6 April '03	Hees.	1
	111. Wouterus van Riessen.	L.m.	5 Febr. '98	Zutphen.	4
	112. Paul Hendrik Romswinkel.	K.L.	26 Jan. '02	Pajacombo (Sum.)	2
	113. Laurentius Franciscus Josephus Maria van der Ven.	K.L.	2 Jan. '04	Tilburg.	1
	114. Friedrich Wilhelm Ostendorf.	L.	8 Mrt. '03	Amsterdam.	3
	115. Frederik Wilhelm Honig.	T.	24 Mrt. '99	Utrecht.	4
	116. Willem ten Hove.	K.L.	2 Nov. '01	Leeuwarden.	4
	117. Frederik Gerard Jacob van Leent	L.	13 Jan. '03	Amsterdam.	1
	118. Kaspar Frans Karel Libois.	L.m.	19 Juni '02	Heerlen.	3
	119. Florizel Kapp.	K.L.	11 Jan. '03	Djember.	1
3	120. Nanne Sluis.	T.	19 Sept. '03	Enkhuizen.	1
	121. Albert Govers.	L.m.	22 Febr. '02	Helder.	2
	122. Bernardus Adrianus van den Bosch.	L.m.	17 Juli '01	Utrecht.	2
	123. Dirk Knol.	L.	13 Juli '02	Kampen.	1
	124. Johannes Hendrikus Bernardus van Beukering.	L.m.	16 Juni '02	Arnhem.	2
	125. Hendrik Robbertus Adrianus Muller.	K.L.	2 Juli '03	Arnhem.	2
	126. Hendrikus Franciscus Waterschoot.	L.	1 Oct. '99	Stratum.	1
	127. Casper Johannes Hubertus Franssen.	L.	6 Aug. '00	Roermond.	3
	128. Arnoldus Grijns.	L.	30 Mei '99	Utrecht.	5
	129. Klaas Doekes.	L.m.	25 Nov. '98	Heemse.	3
	130. Hendrik Mandersloot.	L.m.	17 Juli '99	Tiel.	4

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Oct. 3	131. Johanna Allegonda Maria Pauwen	L.	18 Dec. '02	Pannerden.	2
	132. August Willem Goetmakers ..	L.m.	5 Oct. '97	Almelo.	4
	133. Jan van Omme	K.B.	27 Oct. '00	Arnhem.	4
	134. Cornelis Christiaan Johan Hol	L.m.	30 Mei '04	Nijmegen.	1
	135. François Louis Marie Classen..	K.B.	11 Febr. '00	Arnhem.	4
	136. Simon Eygenraam	L.	24 Nov. '00	Delft.	4
	137. Cornelis Kalisvaart	L.	14 April '01	Zoetermeer.	4
	138. Hubertus Joannes Maria Steenbergen	L.	30 Mei '02	Nijmegen.	4
	139. Cornelis Koeman	T.	28 Mrt '97	Westerblokker.	4
	140. Willem Joseph Dewez	L.	2 April '01	Eschweiler(Pruisen)	4
	141. Johannes Nysingh	L.	18 Dec. '01	de Wijk.	4
	142. Assuerus Dijkstra	L.	4 Aug. '01	Workum.	3
	143. Jacobus Cornelis Antonius van Alphen	L.	28 Dec. '01	Teteringen.	2
4	144. Louis Johannes Ragut	L.m.	17 Dec. '00	Vlissingen.	4
	145. Roelof ten Oever	L.m.	19 Aug. '01	Staphorst.	3
	146. Cornelis Beets	K.B.	2 Jan. '97	Schellingwoude.	6
	147. Johan Charles Egbert Willem van Styrum	K.B.	20 Aug. '97	Oud-Alblas.	7
	148. Maria Elizabeth Nottelman. ..	L.m.	3 Mrt. '02	Zijpe.	1
	149. Jacques Hubert Jean van de Laar	K.L.	29 Aug. '03	Roermond.	2
	150. Wybe Pasma	K.L.	13 Sept. '01	Rauwerd.	3
	151. Gerrit Gjalt Reitsma	L.	23 Dec. '99	Hardegarijp.	4
	152. Hendrik Jan van Groningen ..	L.m.	1 Febr. '02	Zwolle.	2
	153. Auke Jongbloed	K.B.	13 Juli '01	Ooster-Nijkerk.	3
	154. Pierre Jean Marie de Sévaux ..	K.L.	24 Dec. '02	Venlo.	2
	155. Anne Gerben Swart	L.	23 Aug. '98	Marrum.	4
5	156. Willem Hartman	L.	22 Jan. '01	Scheveningen.	4
	157. Johan François Leopold Krugers	L.	6 Juni '01	Tilburg.	3
	158. Pieter Leonard Willinge Prins	L.	29 Dec. '01	Oldeberkoop.	2
	159. Hendrik Willem Daniëls	K.L.	13 Aug. '99	Rotterdam.	3
	160. Albert Jan Zuur	L.	22 Dec. '02	Elburg.	2
	161. Max Izak Lobato	K.B.	22 April '01	Paramaribo.	4
	162. Egbert de Vries	T.	29 Jan. '01	Grijskerk.	6
	163. Herman Pieter Uittenbogaard .	K.B.	28 Sept. '01	Dordrecht.	3
	164. Johannes Frederik Willem Essenburg	K.B.	13 Jan. '02	Amsterdam.	3
	165. Kornelis Boorsma	K.L.	14 Febr. '99	Buitenzorg.	3
	166. Hendrik Smit	L.	30 Nov. '98	Giethoorn.	5

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats
Oct. 6	167. Johannes Hubertus Leonardus Joosten	K.L.	17 Aug. '04	Venlo.
	168. Otto Banga.	K.L.	24 Febr. '03	Betterwird.
	169. Cornelis Lodewijk Gerard Heymel	L.m.	17 Sept. '01	Sappemeer.
	170. Heero Meindersma	L.m.	15 Mei '00	Harderwijk.
	171. Ferdinandus Harkink	L.m.	5 Jan. '00	Den Haag.
	172. Nicolaas Dirk Haasbroek	L.m.	29 Juli '99	Alkmaar.
	173. Joannes Christianus Bles	L.	20 Juli '99	Angerlo.
	174. Maria Johanna Hune	L.m.	5 Mrt '00	den Helder.
	175. Lammert de Vries	L.	23 Mei '97	Leeuwarden.
	176. Willem Caato Jesse	K.B.	28 Jan. '01	Malang.
	177. Hendrikus Albertus Jan Jonker	K.B.	28 Oct. '02	Barneveld.
9	178. Johannes Hendrikus van Tuil	K.B.	26 Mei '01	Arnhem.
	179. Huybert Nicolaas Kluyver	K.L.	20 Aug. '02	Zaandam.
	180. Jan Klaas Groenewolt	K.L.	12 Juli '01	Holwierde.
	181. Aloisius Hermanus Smale	L.	20 Oct. '01	Kamperveen.
	182. Adrianus Jacobs	L.	17 Juni '03	Ooltgensplaat.
	183. Geesje Martha Joustra	T.	12 Aug. '00	Drachten.
	184. Adriaan Heuff	L.	9 Aug. '00	Zoelen.
	185. Arie Hendrik van Bodegom ...	K.B.	14 Nov. '02	Middelharnis.
	186. Jacob den Baars	L.	29 Febr. '04	Melissant.
	187. Theodoor Emile Raaff	K.L.	20 Aug. '95	Soerabaja.
	188. Johannes Hendrikus Jozephus van Laarhoven	L.	12 Mrt. '00	Raamsdonksveer.
	189. Marinus Blok	L.	16 Febr. '99	Rilland (Z.)
	190. Paul Cornelis Mari Fluijt	K.B.	1 Jan. '02	Woerden.
	191. Waling Karst Huitema	K.B.	16 Mei '99	Vreeswijk.
10	192. Lammert de Rijke	K.B.	21. Sept. '01	Dordrecht.
	193. Willy Roodenburg	T.	20 Mei '99	Zutphen.
	194. Gerardus Coenraad ter Beeke.	L.m.	20 Nov. '00	Norg.
	195. Theodorus Johannes Antonius Arts	L.	17 April '03	's-Hertogenbosch.
	196. Hugo Adrianus Polderman ...	K.B.	17 Mrt. '01	Renkum.
	197. Isidor Leonides van Praag ...	T.	22 Dec. '93	Wassenaar.
	198. Sebo Jan Eelkman Rooda ...	L.	13 Mrt. '02	Zuidbroek.
	199. Hendrik Massier	L.m.	28 Dec. '03	Wageningen.
	200. Aris Schrooder	L.	18 Juli '01	Hensbroek.
	201. Marinus de Vos	L.	25 Jan. '02	Puttershoek.
	202. Klaas de Haan	L.	28 Aug. '00	Rauwerd.
	203. Willem Rolvink	K.B.	22 Sept. '00	Arnhem.

Naam	Studie- richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
204. Ferdinand Anton Langguth Oli- viëra	K.B.	13 Nov. '00	Paramaribo.	4
205. Tjeng Louw Thung	K.L.	14 Juli '97	Buitenzorg.	7
206. Hans van Lookeren Campagne	T.	10 Nov. '99	Zalt-Bommel.	3
207. Harm Jan Huisman	K.L.	27 Dec. '00	Schoonebeek (Dr.)	2
208. Arie Kortleve	K.L.	22 Febr. '03	Heenvliet.	2
209. Peter Verhoeven	L.	13 April '99	Sprang.	4
210. Wessel Jan Nijveld	K.B.	19 Oct. '03	Apeldoorn.	3
211. Christiaan Petrus Gerardus Jo- zephus Smit	L.	10 Mrt. '03	Gouda.	3
212. Willem Snoep	K.L.	13 April '01	Rotterdam.	1
213. Dirk Gerhardus Sanders	L.m.	27 Aug. '96	Barneveld.	4
214. Jan Egbert Kornelis van Wijnen	L.m.	26 Mrt. '03	Amsterdam.	1
215. Jozef Johannes Maria van der Voordt	L.	11 Jan. '01	Beugen.	2
216. Albertus Vedder	L.	9 Oct. '97	Ruinerwold.	4
217. Roger Nicolaas Marx	K.L.	15 Oct. '01	Salatiga.	2
218. Hendrik Gijsbert Wilhelm Meys	K.B.	29 Juni '02	Breda.	2
219. Quirinus Johannes Hendrikus Mudde	L.m.	2 Oct. '01	Goes.	1
220. Mas Teko	K.L.	20 Aug. '99	Madioen.	1
221. Raden Goenoeng Iskander	K.L.	10 Nov. '99	Djombang.	1
222. Willem Alexius Verheyen	L.	18 Oct. '01	Arnhem.	3
223. Willem Jozef Drosen	L.	3 Mrt. '98	Horst.	4
224. Joseph Martinus Steegmans ..	L.	20 Mrt '01	Heythuyzen (L.).	2
225. Frederikus Wilhelmus van der Vring	L.	8 Dec. '03	Woerden.	2
226. Andries Kruidhof	L.m.	14 Sept. '98	Helmond.	3
227. Cornelis Jan Mol	K.B.	17 Mei '01	Duivendijke.	4
228. Teunis Versteeg	L.	14 Nov. '01	Giesendam.	3
229. Franciscus Johannes Antonius Dechering.	K.L.	12 Jan. '04	Wageningen.	1
230. Bonne Kerst Hylkema	L.	9 Aug. '01	Irnsom (Fr.).	2
231. Minne Kerst Hylkema	L.	30 Jan. '03	Irnsom (Fr.).	3
232. Cornelis Gerardus Bernardus Zwanikken	K.L.	12 Aug. '00	Nijmegen.	4
233. Gustaaf Adolf de Mol	K.L.	30 Jan. '93	Silvolde.	5
234. Menno Beens	K.L.	6 Aug. '95	Assen.	6
235. Willem Nikkels	L.m.	31 Dec. '99	Deventer.	4
236. Keimpe Bosma	L.	25 Mei '97	Augustinusbuurt.	4
237. Jozef Jan Henri Seelen	K.L.	20 Mrt. '99	Venlo.	3

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Oct. 17	238. Jozef Roos	L.	29 Dec. '00	Arnhem.	4
	239. Gerardus Hendrikus Adrianus Leijenaar	L.	29 Nov. '01	Rotterdam.	4
	240. August Eduard Schaepman ...	L.	11 Mrt. '00	Zwolle.	4
	241. Jan Versteeg	L.	26 Mei '01	Neder Hardinxveld	4
	242. Berend Jan Osinga	K.B.	16 Dec. '03	De Wijk.	2
18	243. Bouwe Jacob Berend Groeneveld	L.	20 Mrt. '02	Sneek.	3
	244. Wiebe Knol	L.	31 Oct. '95	Hartwerd.	5
	245. Cornelis Henricus Johan Maliepaard	K.B.	10 Nov. '01	Goudswaard.	3
	246. Carl Govert Daleboudt	L.m.	9 Juni '99	den Haag.	4
	247. Pierre Marie Antoine Joseph Vrijdal	K.B.	28 Jan. '97	Maastricht.	5
	248. Henri Abraham Middelburg ..	K.L.	12 Juli '99	Utrecht.	5
	249. Theodorus Peter Balk	L.	2 Nov. '01	Arnhem.	2
19	250. Nicolaas Alphonsius ten Doeschate	L.	6 Oct. '01	Goor.	2
20	251. Johan Adriaan Lucas	K.B.	1 Febr. '96	Padang.	8
	252. Arend Johannes Hubertus Meertens	L.m.	13 Sept. '00	Wageningen.	4
	253. Herman Egbert Burhoven Jaspers	K.B.	14 Juni '99	Soerabaja.	4
21	254. Frans Schuurman	L.m.	16 Oct. '98	Drachten.	3
23	255. Paul César Labouchère	L.	29 Nov. '96	Rijswijk (Z.H.).	5
	256. Henk Cornelis Andries Klasing.	K.L.	4 Mei '01	Porrong.	4
	257. Evert Hendrik Willem Visser .	L.m.	9 Nov. '00	Utrecht.	4
	258. Jean Marie Joseph Hanraets	L.	24 Aug. '01	Weert.	2
	259. Geert Kornelius Veldman	L.	29 Juli '03	Wildervank.	2
24	260. Joseph August Antoine Marie Hubert Goossens	T.	11 Juni '96	Venlo.	3
	261. Arend Jan Pasman	L.m.	3 April '97	Zutphen.	3
	262. Johannes Theodorus Westhoff.	L.	12 Juli '00	Hardenberg.	3
	263. Hendrik Willem Japing	K.B.	2 Sept. '96	Stad-Doetinchem.	6
25	264. Cornelis Mesman	K.L.	1 Sept. '96	Makassar.	8
	265. Hendrik Michel David Richard	K.B.	19 Juni '95	Batavia.	7
	266. Jan Heerko Siertsema	L.	1 Mei '99	Zeerijp.	4
	267. Willem Blaauw	K.L.	8 Dec. '00	's-Gravenhage.	2
	268. Casper Harold Baumgarten ..	K.L.	12 Nov. '97	Batavia.	4
26	269. Gerardus Jacobus Antonius Terra	T.	29 Juli '02	Blerick.	3
	270. Eugène Edmond van Meurs. .	K.L.	12 Sept. '04	Koeta Radja.	1

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Oct.					
30	271. Jan van Nes.	K.L.	14 Juni '03	Heerjansdam.	1
	272. Peter van Doorn	K.L.	15 Dec. '01	Oud-Maarsseveen.	2
	273. Jan van der Ploeg	L.	28 Aug. '01	L. Vr. Parochie.	4
31	274. Wobbe van de Vegt.	L.m.	29 Nov. '01	Beetsterzwaag.	1
	275. Harry Johan Struiken	K.L.	18 Mrt. '00	Breda.	3
	276. Gerard Constant Willem Christiaan Tergast	K.L.	7 Febr. '01	Koeta Radja.	2
Nov.					
2	277. Gerardus Josephus Antonius Mettrop	L.	17 Mei '99	den Bosch.	3
	278. Johannes Henricus Maria Lüken	L.	30 Aug. '01	Zwolle.	3
	279. Hendrikus Jacobus Antonius Slits	L.	18 Febr. '02	Venray.	2
6	280. Jacob Gonlag	L.m.	31 Oct. '97	Utrecht.	4
	281. Albert Waalkens	L.	23 Aug. '99	Blijham.	4
	282. Godefridus Vincentius Sanders	K.L.	19 Juli '02	Geldrop.	2
7	283. Willem Ambrosius van der Werff	L.m.	24 Aug. '00	Poortugaal.	3
	284. Gerard Jan Heymeijer	L.	21 April '03	Amsterdam.	3
	285. Ernestus Augustus Maria Meynknecht	L.	2 Juli '99	Enkhuizen.	3
	286. Gerrit Gijsbertus Cornelis Kraan	L.m.	5 Nov. '97	Amsterdam.	4
	287. Matthieu Jean Leonard Dols ..	L.	12 Jan. '02	Tiel.	3
	288. Herman Fiepkoo Coolman ...	L.	30 Jan. '00	't Zandt (Gr.).	4
8	289. Christina Johanna Boot	L.m.	23 Jan. '00	Doorn.	4
	290. Willem Johann Alsbach	L.	15 Febr. '04	Rotterdam.	2
	291. Jan van Onlangs	K.L.	30 Juni '02	Leiden.	2
	292. Herman Arnold Anton Maria Wirtz.	K.L.	26 Juni '03	Breda.	1
	293. Albert Jan Koopman	L.m.	19 Mrt. '97	Deventer.	4
9	294. Willem Frederik Hendrik van Amerom	K.B.	7 Mei '99	Soerabaja.	4
	295. Peter Maximiliaan Herman Hubertus Prillwitz	K.B.	3 Juni '00	Garoet (O.-I.).	5
	296. Willem Wepf	K.B.	21 Febr. '99	Batavia.	5
	297. Evert Cornelis van Klinkenberg	K.B.	16 Aug. '99	Ierseke (Z.).	6
	298. Pieter Ubbels	L.	23 Mrt. '03	Beets (N.H.).	3
11	299. John Bruno Scheltema	L.	21 Oct. '02	's-Gravenhage.	2
14	300. Maarten van Bottenburg	K.B.	3 Febr. '00	Amsterdam.	5
	301. Hugo Nijenhuis	B.	28 Aug. '02	Zutphen.	3
	302. Alexander Hendricus Johannes Kroon	K.L.	27 Mrt. '01	Amsterdam.	3

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Nov.					
15	303. Anthonie Tichelaar	L.m.	29 Aug. '99	Makkum.	3
	304. Alexander Karel Zweede ...	T.	20 Oct. '03	Goes.	3
16	305. Johannes Brusse Jzn.	K.L.	29 Mei '99	Amsterdam.	4
	306. Markus Henderikus Geerts....	L.m.	9 Dec. '00	2e Exloërmond (Gem. Odoorn).	3
20	307. Johannes Pieter van Aartsen	L.	13 Juni '99	Rotterdam.	5
	308. Pieter Jacobus van Eendenburg	L.m.	8 Mrt. '98	Hoek van Holland.	4
27	309. Johan Adolf Marinus Tem- minck	K.L.	16 Mei '97	Banjoewangi.	7
29	310. Paul Mansvelt Beck.....	K.L.	31 Aug. '01	Soerabaja.	2
Dec.					
1	311. Johannes Marinus van Voorst van Beest	B.	7 Dec. '00	's Gravenhage.	1
4	312. Louis Henri Denis Mulder ...	K.L.	9 April '02	Mr. Cornelis.	2
	313. Theodoor Gerard Belle.....	K.L.	31 Oct. '01	Blitar.	2
	314. Christiaan Joannus de Wit...	L.	30 Mei '99	Oud-Vossemeer.	3
6	315. Gijsbert Cornelis Dijkgraaf ..	K.L.	17 Jan. '01	Schoonhoven.	3
	316. Susan Jacobus Wellensiek	T.	8 Mrt. '99	Amsterdam.	6
13	317. Johannes Marius Taco van Blommestein	K.L.	19 Nov. '01	Masaran.	3
15	318. Gerard Hendrik Morhaus	K.L.	29 Oct. '02	Winschoten.	3
Jan.					
2	319. Willem Constans van Heusden	K.B.	27 Febr. '98	Hof van Delft.	6
4	320. Pieter Adriaan van Schermbeek	K.B.	30 Mei '02	Boisfort (Belgie).	3
	321. Eltjo Helenius Muntinga	L.	17 Dec. '02	Eexta (Scheemda)	2
9	322. Willem de Mol	L.	4 Oct. '97	Gouda.	6
	323. Willem Adriaan Nieuwdorp. ..	K.L.	3 Sept '02	Kraksään.	1
10	324. Theodoor Willem Lodewijk Scheltema	T.	31 Mrt. '96	Sliedrecht.	7
19	325. Jelle Sjoerd Vollema	B.	13 Jan. '97	Batoe Djadjar.	8
	326. Johannes Christiaan Gabriël Kampfraath.....	L.m.	11 Juli '90	Kaapstad (Z-A).	1
22	327. Cornelis Haring	K.B.	15 Juli '98	Soerabaja.	5
24	328. Willem Karel Hugo von der Möhlen.....	K.L.	19 Nov. '97	Amsterdam.	3
25	329. Sijbe Hartmans	L.	26 Nov. '98	Bergum (Fr.)	6
30	330. Max Diedrik Brewer	K.L.	18 Febr. '01	Djocja.	3
Febr.					
2	331. Lambertus Hendrikus Vreeling	K.B.	13 Juli '98	Delft.	5
	332. Willem van der Lee	K.B.	25 Juli '03	Singhel (O.I.)	3
	333. George Cornelis Kampman...	K.B.	30 Juni '00	Nijmegen.	6
5	334. Dirk Jan Adolf Middelburg ..	L.	23 Jan. '01	Epe.	5

Datum van inschrijving	Naam	Studie-richting	Datum en jaar van geboorte	Geboorteplaats	Studiejaar
Febr. 28	335. Pieter Wille Bakker Arkema.	K.B.	19 Oct. '02	Westeremden (Gr.)	3
Mrt. 2	336. Willem Hendrik Tenkink	L.	22 Mei '99	Hummelo.	1
15	337. Willem Frederik Gerhardt ...	L.	5 Mrt. '03	Rotterdam.	2
April 12	338. Jan Jacob Mijnsen	K.L.	29 Juni '99	Utrecht.	4
16	339. Theod. Andries van Benthem.	L.m.	22 Aug. '93	Ambt-Almelo.	1
24	340. Tommy Edward Bischoff.....	K.B.	11 Dec. '79	Klatten.	2
	341. Doyer Mej. Dr. L.				
Juni 30	342. Augustinus Henricus Lüken..	L.	10 Mrt. '00	Zwolle.	3

6. TOTAAL AANTAL INGESCHREVENEN VOOR HET STUDIEJAAR 1922—1923

STUDIERICHTINGEN	AANTALLEN
Nederlandsche landbouw	120
Koloniale landbouw	74
Tuinbouw	20
Nederlandsche boschbouw.....	9
Koloniale boschbouw	51
Landmeten	56
Alle lessen.....	5
Enkele lessen	7
Studierichting nog onbekend.....	7
Totaal	349

7. ALPHABETISCHE INDEX OP DE LIJST DER INGESCHREVENEN

Aartsen, J. P. van.....	307	Dirkse, W.	88
Alphen, J. C. A. van.....	143	Doekes, K.....	129
Alsbach, W. J.	290	Doeschate, N. A. ten.....	250
Amerom, W. F. H. van.....	294	Dols, M. J. L.....	287
Arts, Th. J. A.	195	Doorn, P. van.....	272
Baars, J. den	186	Dorenbos, H. D.....	97
Bakker Arkema P. W.....	335	Doyer, Mej. Dr. L.	341
Balk, Th. P.....	249	Droesen, W. J.....	223
Ballegooijen, J. van	78	Dijkgraaf, G. C.....	315
Banga, O.	168	Dijkstra, A.	142
Baumgarten, C. H.....	268	Eendenburg, P. J. van	308
Beeke, G. C. ter.....	194	Essenburg, J. F. W.....	164
Beens, M.....	234	Eygenraam, S.	136
Beerens, L. A. J.....	72	Florijn, H. J. G.	11
Beets, C.....	146	Fluyt, P. C. M.....	190
Belle, Th. G.	313	Fouw, J. de	58
Benthem, Th. A. van.	339	Frankena, H. J.....	91
Berendsen, G. J... ..	74	Franssen, C. J. H.....	127
Beukering, J. A. van.	12	Gebuis, L.	34
Beukering, J. H. B. van.....	124	Geerling, L. C.....	76
Bischoff, T. E.	340	Geerts, M. H.....	306
Blaauw, W.....	267	Gerhardt W. F.....	337
Bles, J. Ch.....	173	Gerlings, C.	26
Blok, M.....	189	German, I. G.	60
Blommestein, J. M. T. van.....	317	Giessen, C. van der.	5
Bodegom, A. H. van.....	185	Goedhart, Mej. M.	53
Boerendonk, M. J.....	104	Goetmakers, A. W.....	132
Bolhuis, G. G.	89	Gogh, F. van.....	70
Boom, B. K.	61	Gonggrijp, H.	48
Boon, D. A.	27	Gonlag, J.	280
Boorsma, K.	165	Goossens, J. A. A. M. H.....	260
Boot, Mej. C. J.	289	Govers, A.	121
Bosch, B. A. van den.....	122	Groeneveld, B. J. B.....	243
Bosch, H. G. M. van den.....	50	Groenewolt, J. K.....	180
Bosma, B.	85	Groenewoud, J. J. M. van.....	93
Bosma, K.	236	Groningen, H. J. van.....	152
Bottenburg, M. van	300	Grijns, A.	128
Bregman, A.	52	Haan, J. H. de.....	86
Brewer, M. D.	330	Haan, K. de	202
Bruijn, J. W. de.....	28	Haasbroek, N. D.....	172
Brusse, Jzn. J.	305	Haer, P. M. D. de	14
Burger, F. W.....	2	Ham, K. G. F. W.	33
Buurman, P. B.....	103	Ham, W.	29
Classen, F. L. M.....	135	Hanraets, J. M. J.....	258
Coolman, H. F.....	288	Haring, C.	327
Daleboudt, C. G.....	246	Harkink, F.	171
Daniëls, H. W.....	159	Harmsen, G. W.....	1
David Richard, H. M.	265	Hartman, W.	156
Dechering, F. J. A.	229	Hartmans, S.	329
Dekker, W. J. M.....	87	Hendrikx, H. J. A.....	40
Dewez, W. J.....	140	Henkel, F.	42

Hessels, L. G. M.	21	Krombeen, C.	20
Heuff, A.	184	Kroon, A. H. J.	302
Heugten, J. W. van	68	Krugers, J. F. L.	157
Heusden, W. C. van	319	Kruidhof, A.	226
Heymel, C. L. G.	169	Kuhn, A. F.	59
Heymeijer, G. J.	284	Laar, J. H. J. van de	149
Hirsch, H. Th.	64	Laarhoven, J. H. J. van	188
Hoestra, J. L.	56	Labouchère, P. C.	255
Hoenselaars, P. J. M.	110	Langguth Oliviera, F. A.	204
Hol, C. C. J.	134	Lee, W. van der	332
Honig, F. W.	115	Leent, F. G. J. van	117
Hoogenboom, N. P.	71	Leijenaar, G. H. A.	239
Hoogendoorn, J.	23	Leverland, M. I.	63
Hove, W. ten	116	Libois, K. F. K.	118
Huidekoper, A. W.	39	Linn, W. C. A.	81
Huisman, H. J.	207	Lobato, M. I.	161
Huisman, Tj. J.	3	Lojenga, J. Kutsch	8
Huitema, W. K.	191	Lookeren Campagne, H. van	206
Hüne, Mej. M. J.	174	Lucas, J. A.	251
Hylkema, B. K.	230	Lüken, A. H.	342
Hylkema, M. K.	231	Lüken, J. H. M.	278
Ilse, J. F.	109	Lunshof, R.	102
Iskander, R. G.	221	Maliepaard, C. H. J.	245
Jacobs, A.	182	Mandersloot, H.	130
Jacobs, L. Th. A.	44	Mansvelt Beck, P.	310
Jaeger, F. M. F.	15	Marx, R. N.	217
Jansse, T. P.	36	Massier, H.	199
Janssen, J. J.	73	Meertens, A. J. H.	252
Japing, H. W.	263	Meerstadt, J. W. G.	17
Jaspers, H. E. B.	253	Meindersma, H.	170
Jesse, W. C.	176	Mesman, C.	264
Job, Mej. G. A. I.	77	Mettrop, G. J. A.	277
Jongbloed, A.	153	Meulen, J. G. J. van der	82
Jongsma, J.	94	Meurs, E. E. van	270
Jonker, H. A. J.	177	Meyknecht, E. A. M.	285
Joosten, J. H. L.	167	Meys, H. G. W.	218
Joustra, Mej. G. M.	183	Middelburg, D. J. A.	334
Jungerius, N.	41	Middelburg, H. A.	248
Juynboll, Mej. A. M. Th.	101	Minderhoud, A. P.	18
Kalisvaart, C.	137	Möhlen, W. K. H. von der	328
Kampfraath, J. C. G.	326	Mol, C. J.	227
Kampman G. C.	333	Mol, G. A. de	233
Kapp, F.	119	Mol, W. de	322
Kappelle, D. W.	84	Morhaus, G. H.	318
Kerkhoff, A.	49	Mudde, Q. J. H.	219
Kers, D.	10	Mulder, L. H. D.	312
Klasing, H. C. A.	256	Mulder, R.	62
Klinkenberg, E. C. van	297	Muller, H. R. A.	125
Kluytenaar, J.	31	Muntinga, E. H.	321
Kluyver, H. N.	179	Mijnssen, J. J.	338
Knol, D.	123	Nes, J. van	271
Knol, W.	244	Nieuwdorp, W. A.	323
Koeman, C.	139	Nikkels, W.	235
Koenraadt, J. W. G.	100	Nottelman, Mej. M. E.	148
Koopman, A. J.	293	Nijdam, F. E.	90
Kools, J. F.	65	Nijenhuis, H.	301
Kortleve, A.	208	Nysingh, J.	141
Kraan, G. G. C.	286	Nijveld, W. J.	210
Kramer, F. R.	75	Oever, R. ten	145
Kretschmar, H. J. van	55	Oldenziel, E.	24

Omme, J. van	133	Snoep, W.	212
Onlangs, J. van	291	Soebiarto, M.	9
Oosting, W. A. J.	80	Staf, C.	57
Oostingh, Mej. G.	54	Steegmans, J. M.	224
Osch, C. L. van	46	Steenbergen, H. J. M.	138
Osinga, B. J.	242	Stol, J. J.	32
Ossewaarde, J. G.	66	Struiken, H. J.	275
Ossewaarde, Mevr. C. A. P.	67	Styrum, J. C. E. W. van.	147
Ostendorf, F. W.	114	Swart, A. G.	155
Ottenhoff, C. E. G.	106	Teko, M.	220
Pasma, W.	150	Temminck, J. A. M.	309
Pasman, A. J.	261	Tenkink, W. H.	336
Pauwen, Mej. J. A. M.	131	Tergast, G. C. W. C.	276
Pelinck, M.	79	Terra, G. J. A.	269
Peters, L. A. H.	95	Thung, Tj. L.	205
Plaat, J. J.	107	Thijn, G. A.	51
Ploeg, J. van der	273	Tichelaar, A.	303
Plooi, E. B.	92	Tjallema, H. T.	105
Polderman, H. A.	196	Tuil, J. H. van.	178
Poortman, W.	43	Tulner, H.	99
Postuma, H. H.	37	Ubbels, P.	298
Praag, I. L. van	197	Uittenbogaard, H. P.	163
Prillwitz, P. M. H. H.	295	Vedder, A.	216
Prins, P. L. Willinge.	158	Vegt, W. van de.	274
Prummel, B.	25	Veldman, G. K.	259
Raaff, Th. E.	187	Ven, L. F. J. M. van der	113
Ragut, L. J.	144	Verheyen, W. A.	222
Reitsma, G. G.	151	Verhoef, L.	4
Resink, F. A.	16	Verhoeven, P.	209
Richard, H. A.	6	Versteeg, J.	241
Riele, H. J. te	108	Versteeg, T.	228
Riessen, W. van	111	Visser, E. H. W.	257
Roëll, J. A.	7	Visser, R. H.	38
Rolvink, W.	203	Vollema, J. S.	325
Romswinkel, P. H.	112	Vonk, H.	96
Rooda, S. J. Eelkman,	198	Voordt, J. J. M. van der	215
Roodenburg, Mej. W.	193	Voort, Ch. M. van der	22
Roos, J.	238	Voorst van Beest, J. M.	311
Rijke, L. de	192	Vos, M. de	201
Rijssenbeek, Th. C. J. M.	98	Vreeling, L. H.	331
Sanders, D. G.	213	Vries, E. de	162
Sanders, G. V.	282	Vries, L. de	175
Schaepman, A. E.	240	Vring, F. W. van der	225
Scheltema, J. B.	299	Vrijdal, P. M. A. J.	247
Scheltema, Th. W. L.	324	Waalkens, A.	281
Schenkenberg van Mierop, H. W.	69	Warners, M. H.	47
Schermbeek, P. A. van.	320	Waterschoot, H. F.	126
Schophuys, H. J.	30	Wellensiek, S. J.	316
Schrooder, A.	200	Wepf, W.	296
Schuitmaker, B.	13	Werff, W. A. van der	283
Schuurman, F.	254	Westerdijk, L.	19
Seelen, J. J. H.	237	Westhoff, J. Th.	262
Sévaux P. J. M. de	154	Weijers, A. F. W. ...	35
Siertsema, J. H.	266	Wit, C. J. de	314
Sits, H. J. A.	279	Wit, R. J. de	45
Sluis, N.	120	Wirtz, H. A. A. M.	292
Smale, A. H.	181	Wijnen, J. E. K. van	214
Smit, Ch. P. G. J.	211	Zwanikken, C. G. B.	232
Smit, H.	166	Zweede, A. K.	304
Smith, W. S.	83	Zuur, A. J.	160

LIJST VAN DE IN HET STUDIEJAAR 1922—1923 MET GOED GEVOLG GEËXAMINEERDEN

PROPAEDEUTISCH EXAMEN

1e GEDEELTE

7 October 1922

J. C. A. van Alphen, Teteringen.
J. den Baars, Melissant.
P. W. Bakker Arkema, Westereinden
(Gr.)

Th. P. Balk, Arnhem.
J. Ch. Bles, Angerlo.
M. Blok Jr., Rilland (Z.).
A. H. van Bodegom, Middelharnis.
N. A. ten Doeschate, Goor.
L. C. Geerling, Oudewater.
W. F. Gerhardt, Rotterdam.
B. J. B. Groeneveld, Sneek.
J. K. Groenewolt, Holwierde.
J. M. J. Hanraets, Weert.
H. J. Huisman, Schoonebeek.
A. Jacobs, Ooltgensplaat.
H. A. J. Jonker, Barneveld.
J. H. L. Joosten, Venlo.
H. N. Kluyver, Zaandam.
A. Kortleve, Heenvliet.
J. H. J. van de Laar, Roermond.
H. van Lookeren Campagne, Zalt-
Bommel.

R. N. Marx, Salatiga.
H. G. W. Meys, Breda.
L. H. D. Mulder, Mr. Cornelis.
H. R. A. Muller, Arnhem.
E. H. Muntinga, Eexta.
W. J. Nijveld, Apeldoorn.
B. J. Osinga, De Wijk.
J. G. Ossewaarde, Amsterdam.
J. M. Riemens, Hoedekenskerke.
P. A. van Schermbeek, Boisfort (Belg.).
A. Schrooder, Hensbroek.
H. H. Seelen, Venlo.

H. J. A. Slits, Venray.
J. M. Steegmans, Heythuyzen.
H. Tulner, Zandvoort.
G. M. Veldman, Wildervank.
J. Visser, Wassenaar.
F. W. van der Vring, Woerden.
P. M. A. J. Vrijdal, Maastricht.
B. C. C. Wösten, Bostel.
A. J. Zuur, Elburg.

15 Januari 1923

G. C. W. Ch. Tergast, Koeta Radja.

20 Maart 1923

Mej. J. A. M. Pauwen, Pannerden.
J. B. Scheltema, Den Haag.

PROPAEDEUTISCH EXAMEN

1e EN 2e GEDEELTE

7 October 1922

J. J. Janssen, Horst (L.).
P. Verhoeven, Sprang.
T. Versteeg, Giessendam.

15 Januari 1923

J. A. Roëll, 's Gravenhage.
A. H. Smale, Kamperveen.
J. Th. Westhoff, Hardenberg.

23 Februari 1923

J. H. van Tuil, Arnhem.

26 April 1923

W. Blaauw, 's Gravenhage.
P. van Doorn, Maarsseveen.
B. K. Hylkema, Irnsum.
A. Jongbloed, Ooster Nijkerk.
H. J. Struiken, Breda.
P. L. Willinge Prins, Oldeberkoop.

30 Mei 1923

A. H. Lüken, Zwolle.

9 Juli 1923

K. G. F. W. Ham, Mr. Cornelis.
P. Mansvelt Beck, Soerabaja.

PROPAEDEUTISCH EXAMEN

2e GEDEELTE

7 October 1922

F. L. M. Classen, Arnhem.
G. C. Dijkgraaf, Schoonhoven.
J. A. A. M. H. Goossens, Venlo.
H. C. A. Klasing, Porrong.
W. van der Lee, Singkel (O. I.).
J. Roos, Arnhem.
L. de Rijke, Dordrecht.

15 Januari 1923

J. den Baars, Melissant.
P. W. Bakker Arkema, Westeremden.
J. Ch. Bles, Angerlo.
A. H. van Bodegom, Middelharnis.
N. A. ten Doeschate, Goor.
L. C. Geerling, Oudewater (met lof).
B. J. B. Groeneveld, Sneek.
J. K. Groenewolt, Holwierde (met lof).
J. M. J. Hanraets, Weert.
H. J. Huisman, Schoonebeek.
A. Jacobs, Ooltgensplaat.
H. A. J. Jonker, Barneveld.
J. H. L. Joosten, Venlo.
H. N. Kluyver, Zaandam.
A. Kortleve, Heenvliet.
J. H. J. van de Laar, Roermond.
H. R. A. Muller, Arnhem.
E. H. Muntinga, Eexta.
W. J. Nyveld, Apeldoorn.
B. J. Osinga, De Wijk.
J. G. Ossewaarde, Amsterdam.
J. M. Riemens, Hoedekenskerke.
P. M. van Schermbeek, Boisfort (Belg.).
A. Schrooder, Hensbroek.
H. J. A. Slits, Venray.
J. M. Steegmans, Heythuizen (L.).
H. Tulner, Zandvoort.
G. K. Veldman, Wildervank.
F. W. van der Vring, Woerden.
P. M. A. J. Vrijdal, Maastricht.
A. J. Zuur, Elburg.

8 Februari 1923

L. H. D. Mulder. Mr. Cornelis.

20 Maart 1923

J. C. A. van Alphen, Teteringen.
Th. P. Balk, Arnhem.
M. Blok, Rilland Bath.
H. van Lookeren Campagne, Tiel.
J. J. H. Seelen, Venlo.

26 April 1923

H. G. W. Meys, Arnhem.
W. F. Gerhardt, Rotterdam.

CANDIDAATSEXAMENS

Nederlandsche Landbouw

23 Januari 1923

M. J. Boerendonk, Maasdam.
H. D. Dorenbos, Ruinerwold.
W. J. Droessen, Horst.
G. H. A. Leyenaar, Rotterdam.
H. H. Postuma, Twijzel.
A. Waalkens, Blijham.

5 Mei 1923

H. J. M. Steenberghe, Nijmegen.

26 Mei 1923

J. H. Siertsema, Zeerijp.

30 Juni 1923

K. Bosma, Augsbuurt.
H. F. Coolman, 't Zandt (Gr.).
T. J. Huisman, Nieuw-Scheemda.
C. Kalisvaart, Zoetermeer.
A. G. Swart, Marrum.
H. T. Tjallema, Luxwoude.

Koloniale Landbouw

6 November 1922

J. A. M. Temminck, Banjoewangi.

14 November 1922

M. Beens, Assen.
Th. E. Raaff, Soerabaja.

4 December 1922

A. F. W. Weijers, Bodjonegoro.

24 Januari 1923

K. Boorsma, Buitenzorg.
P. B. Buurman, Arnhem.
F. van Gogh, Batavia.
H. Gonggrijp, Paramaribo.

L. G. M. Hessels, Den Haag.
W. ten Hove, Leeuwarden.
C. G. B. Zwanikken, Nijmegen.

14 Mei 1923

Tj. L. Thung, Buitenzorg.
19 Mei 1923

C. E. G. Ottenhoff, Kalibagor.
4 Juli 1923

W. Snoep, Rotterdam.

Tuinbouw

22 Januari 1923

B. Bosma, Britswerd.
F. W. Honig, Utrecht.
Mej. G. A. I. Job, Amsterdam.
Mej. G. M. Joustra, Drachten.
C. Koeman, Westerblokker.
Mej. W. Roodenburg, Zutphen.

4 Juli 1923

R. Mulder, Sidoardjo (Java).

Koloniale Boschbouw

16 Januari 1923

J. H. de Haan, Wageningen.
H. E. B. Jaspers, Soerabaja.
P. M. H. H. Prillwitz, Garoet.
23 Maart 1923
M. van Bottenburg, Amsterdam.
H. W. Japing, Stad-Doetinchem.
F. A. Langguth Oliviera, Paramaribo.
M. I. Lobato, Paramaribo.
J. van Omme, Arnhem.

24 April 1923

W. K. Huitema, Vreeswijk.

INGENIEURSEXAMENS

Nederlandsche Landbouw

29 September 1922

J. S. Baas, Sluis.
J. H. H. Bemelmans, Bingelrade.
J. van Dijk, Meppel.
G. Hol, Lienden.
Tj. P. Huisman, Echten (met lof).
IJ. Kooistra, Hallum.
W. de Mol, Gouda.
J. B. Obbink, Aalten.

22 November 1922

J. Tenge, Amsterdam (met lof).

16 December 1922

N. Mogendorff, Groenlo.

3 Maart 1923

A. W. Huidekoper, Delft.

22 Maart 1923

M. C. Kik, Bruinisse.

30 Mei 1923

L. de Vries, Leeuwarden.

Koloniale Landbouw

23 September 1922

J. W. Deenen, Dordrecht.
J. van Dijk, Zwollerkerspel.
H. W. van Freyburg, Probolinggo.
C. B. van Straaten van Nes, Boskoop.
8 Januari 1923

D. W. van Kappelle, Deventer.

Tuinbouw

J. N. Smit, Amsterdam.

Nederlandsche Boschbouw

28 September 1922

J. de Hoogh, Goes.

15 November 1922

W. Burdet, Constantinopel.

16 Januari 1923

L. van Lennep, Haarlem.

10 Juli 1923

F. B. Baron van Verschuer.

Koloniale Boschbouw

27 September 1922

J. de Graaf, Alphen (Z.H.).

J. G. G. Jelles, Anna Paulowna.

4 Januari 1923.

J. Berkelie, Pekalongan.

30 Januari 1923

J. W. Roelofs, Oudewetering.

W. J. Schophuys, Djocjakarta.

21 April 1923

C. Beets, Schellingwoude.

23 April 1923

W. M. Kleyn, Padang.

26 Juni 1923

C. N. A. de Voogt, Utrecht.

9. LANDMETERSCURSUS

Tot het volgen van de colleges en oefeningen voor den Landmeterscursus te Wageningen waren in het afgelopen jaar 57 studenten aan de Landbouwhoogeschool ingeschreven, waarvan 17 voor de eerste maal. Daarvan zijn 50 bestemd voor den dienst van het Kadaster hier te lande, 5 voor den dienst van het Kadaster in Nederlandsch Indië, een fungeert reeds als ambtenaar in Nederlandsch-Indië, terwijl een als particulier landmeter wil werkzaam zijn.

Aan het examen voor Landmeter werd in Januari 1923 deelgenomen door 16 candidaten. Daarvan slaagden:

G. C. ter Beeke,	A. J. H. Meertens,
C. G. Daleboudt,	H. Meindersma,
P. J. van Eendenburg (met lof),	W. Nikkels,
N. D. Haasbroek,	L. J. Ragut,
F. Harkink (met lof),	W. van Riessen (met lof),
J. F. Ilsen (met lof),	E. H. W. Visser.

Na een hernieuwd onderzoek slaagden in Juli 1923 nog:

G. G. C. Kraan en H. Mandersloot.

Aan het examen na de eerste studieperiode werd in Januari 1923 deelgenomen door 12 candidaten. Daarvan slaagden:

J. H. B. van Beukering,	C. L. van Osch.
A. Govers (met lof),	W. Poortman,
H. J. van Groningen,	J. Rookmaaker,
L. Th. A. Jacobs (met lof),	R. J. de Wit.
A. J. Koopman,	

In Maart slaagde nog C. L. G. Heymel, in April Mej. G. Oostingh.

Bij Koninklijk Besluit van 25 Mei 1923, St.bl. no. 218 werd het Reglement op den Landmeterscursus gewijzigd en aangevuld. Deze wijziging betreft in hoofdzaak de instelling van een studierichting speciaal voor hen, die later als Landmeter in Nederlandsch-Indië werkzaam zullen zijn.

Het College van Bestuur leed dit jaar een gevoelig verlies door het overlijden van Prof. S. Koenen.

Het personeel van den Landmeterscursus onderging geen wijziging.

10. BIJZONDERE CURSUSSEN

Gedurende het studiejaar 1922—1923 werden de volgende bijzondere cursussen gehouden:

Prof. Dr. M. J. VAN UVEN,	cursus in waarschijnlijkheids-
	rekening.
Prof. Dr. J. M. VAN UVEN,	„ „ bijzondere onderwerpen
	uit de wiskunde.
Lector Dr. K. A. HOEKSTRA,	„ „ verbandleer.
Lector H. RAMAER,	„ „ natuurteekenen.
L. VAN GIERBERGEN,	„ „ bijenteelt.
J. G. HAZELOOP,	„ „ groententeelt.
C. PH. MOERLANDS,	„ „ boomteelt
K. VOLKERSZ	„ „ bloembollenteelt.

11. WETENSCHAPPELIJKE VOORDRACHTEN

De regeling was opgedragen aan een Commissie, bestaande uit de H.H. Professoren KIELSTRA, SÖHNGEN, THAL LARSEN en VAN UVEN.

In het studiejaar 1922—1923 zijn de volgende voordrachten gehouden:

Prof. Dr. B. HARMS, Kiel. Die Weltwirtschaft der Gegenwart (6 Nov. 1922).
Jhr. J. C. C. SANDBERG, 's Gravenhage. Emigratie (31 Mei 1923).

12. INDISCHE LEZINGEN

Ook in het studiejaar 1922—1923 werden de Indische lezingen niet gehouden als „Indische week”, maar over een langer tijdsverloop verdeeld.

De Regelingscommissie bleef bestaan uit de volgende H.H. Professoren: T. J. BEZEMER, J. VAN BAREN, A. TE WECHER, Dr. A. H. BLAAUW, Dr. A. VAN BIJLERT, S. P. HAM, Mr. J. C. KIELSTRA, Dr. W. ROEPKE, van wie de eerstgenoemde drie Heeren met de definitieve regeling belast werden.

De volgende voordrachten werden gehouden:

- Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN, Directeur van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg. De nieuwe flora van Krakatau en Sebesi (1° October).
- Dr. H. C. PRINSEN GEERLIGS. De suiker in de landen om der Indischen Oceaan (13 November).
- J. TH. PETRUS BLUMBERGER, O. I. Bestuursambtenaar m. v. Geestelijke stroomingen van den laatsten tijd in de inlandsche wereld (28 November).
- IR. N. WING EASTON, Oud-Hoofdingenieur van het Mijnwezen in Nederlandsch-Indië. De minerale rijkdom van Nederlandsch-Indië (11 December).
- Prof. D. G. STIBBE, hoogleeraar aan de Handelshoogeschool te Rotterdam. Volksbeweging en Bestuur in Britsch-Indië (27 Februari).

13. INTENDANCE-CURSUS

Aan de Landbouwhoogeschool wordt jaarlijks gegeven een cursus voor Officieren, gedetacheerd aan de Hoogere Krijgsschool te 's-Gravenhage om opgeleid te worden voor den Indendence-dienst.

De cursus begint 1 Maart en eindigt 1 November van het loopende jaar.

Er wordt onderwijs gegeven in: Plantkunde; microscopie der voedermiddelen; kennis van vee en veeverpleging; zuivelbereiding; akkerbouw en kennis van landbouwproducten; scheikundig onderzoek van levensmiddelen; dierkunde; laaglandcultures; hooglandcultures.

14. OVERZICHT VAN DE GEDURENDE HET STUDIEJAAR 1922—1923 TOEGEKENDE STUDIEBEURZEN EN STUDIE-TOELAGEN

Studiebeurzen ingevolge art. 12 van de Wet op het Hooger Landbouw- en Hooger Veeartsenijkundig onderwijs	3
Studietoelagen aan studenten, die zich verbinden later als adspirant-houtvester in Staatsdienst naar Nederlandsch-Indië te gaan	46
Idem aan studenten, die zich beschikbaar stellen voor eene benoeming na afstudeering bij den landbouwvoorlichtingsdienst in Nederlandsch-Indië	19

II

STAAT VAN DE LANDBOUWHOOGESCHOOL BIJ DEN AANVANG VAN HET STUDIEJAAR 1923—1924

COLLEGE VAN CURATOREN

	Jaar van aanvaarding	
JHR. S. VAN CITTERS, Voorzitter	1918	Arnhem.
F. B. LÖHNIS	1918	Scheveningen.
DR. H. J. LOVINK	1918	's-Gravenhage.
J. M. A. WIJNAENDTS VAN RESANDT	1923	Wageningen.
J. TH. VERHEGGEN	1923	Buggenum.

SECRETARIS VAN CURATOREN

MR. F. FLORSCHÜTZ

1918	Velp (G.)
------	-----------

RECTOR-MAGNIFICUS

DR. S. C. J. OLIVIER s. i.

SECRETARIS VAN DEN SENAAT

S. P. HAM.

COLLEGE VAN RECTOR-MAGNIFICUS EN ASSESSOREN

DR. S. C. J. OLIVIER s. i., Voorzitter.

J. VAN BAREN, Secretaris.

A. M. SPRENGER l. i.

PEDEL VAN DEN SENAAT

J. H. GOEDHEER.

HOOGLEERAREN

	Benoeming te Wageningen
J. H. ABERSON	1886
De scheikunde en de bemestingsleer.	
Dr. D. L. BAKKER	1921
De veeteeltwetenschap.	
J. VAN BAREN	1903
De delfstof- en aardkunde.	
Dr. H. A. J. M. BEEKMAN	1921
De houtmeetkunde, boschrenterekening en boschbe- drijfsregeling.	
T. J. BEZEMER	1898
De volkenkunde van Ned. Indië en de Indische talen.	
Dr. A. H. BLAAUW	1917
Bijzondere onderwerpen uit de plantenphysiologie.	
C. BROEKEMA l. i.	1923
De veredeling van landbouwgewassen.	
B. VAN DER BURG l. i.	1913
De zuivelbereiding en de melkkunde.	
Dr. A. VAN BIJLERT	1902
De tropische landbouwkunde, teelt van eenjarige ge- wassen en onderdeelen van de technologie dier gewassen.	
J. W. DIEPERINK c. i.	1917
Het landmeten, het waterpassen en de geodesie.	
Dr. G. GRIJNS	1921
De physiologie der dieren.	
Dr. D. VAN GULIK	1902
De natuurkunde, meteorologie en klimatologie.	
S. P. HAM	1915
De houtteelt, boschbescherming, beheersleer en geschie- denis van het Indische boschbeheer.	
Dr. J. A. HONING	1920
De algemeene erfelijkheidsleer van plant en dier.	
Dr. J. C. KIELSTRA	1918
Het koloniaal staatsrecht en strafrecht, de Indische land- huishoudkunde en het Indisch agrarisch recht.	
.....	
De landhuishoudkunde.	
H. K. H. A. MAYER GMELIN l. i.	1920
De landbouwplantenteelt.	

Benoeming te
Wageningen

Dr. W. C. MEES R.A.zn.....	1922
De staathuishoudkunde, de statistiek en het Neder- landsch agrarisch recht.	
Dr. S. C. J. OLIVIER s.i.	1909
De scheikunde.	
Dr. H. M. QUANJER.....	1909
De plantenziektenkunde.	
Dr. E. REINDERS	1923
De plantkunde.	
.....	
De plantenziektenkunde.	
Dr. W. ROEPKE	1919
De tropische landbouw.	
Dr. N. L. SÖHNGEN s.i.	1917
De microbiologie.	
A. M. SPRENGER l.i.	1917
De algemeene grondslagen van de teelt der tuinbouw- gewassen.	
J. H. THAL LARSEN c.i.	1919
De mechanica, cultuurtechniek, tropische land- en bosch- bouwarchitectuur.	
Dr. M. J. VAN UVEN	1913
De wiskunde.	
Dr. J. VALCKENIER SURINGAR.....	1899
De toegepaste plantensystematiek en plantengeografie.	
M. F. VISSER l.i.	1918
De landbouwwerktuigen, de afwatering van den bodem en de polderbemaling.	
A. TE WECHEL.....	1914
De boschexploitatie en de boschhuishoudkunde.	

BUITENGEWONE HOOGLEERAREN.

.....	
De handelswetenschap en toegepaste hoofdstukken uit de economische geografie.	
J. ELEMA l.i. (Assen)	1913
De grondverbetering.	
Dr. J. J. VAN LOGHEM (Mauritskade 57a, Amsterdam) ..	1919
De tropische hygiëne.	

OUD-HOOGLEERAREN

	Jaar van aftreding	
Dr. O. PITSCH	1918	Wageningen.
Mr. Dr. H. W. C. BORDEWIJK (Universiteit Groningen)	1918	Groningen.
J. HARINGHUIZEN c.i. (Technische Hooge- school Delft)	1919	Delft.
Dr. J. RITZEMA BOS	1920	Wageningen.
Dr. A. H. BERKHOUT l.i.	1921	Wageningen.
Dr. L. BROEKEMA l.i.	1921	Wageningen.
Dr. G. STAHEL	1921	Paramaribo.
H. C. REIMERS	1922	Wageningen.
Dr. E. GILTAY	1922	Wageningen.
S. KOENEN l.i., overleden	1922	

LECTOREN

H. F. HARTOGH HEYS VAN ZOULTEVEEN.....	1900	De tuinarchitectuur en de tuinkunst.
Dr. K. A. HOEKSTRA	1916	Eerste hulp bij ongevallen.
H. J. VAN HOUTEN	1919	De landbouwarcnitectuur.
A. C. IDE	1896	De pomologie.
M. W. POLAK w.i.	1914	De werktuigkunde en het werktuigkundig teekenen.
H. RAMAER	1903	Het handteekenen.
R. VERSCHUUR s.i.	1909	Hoofdstukken uit de technologie.
H. F. VAN RIEL	1919	De kadastrale techniek, de techniek der ruilverkaveling en de toegepaste rekenkunde (Landmeterscursus).
MR. A. VAN DER DEURE	1919	Het burgerlijk-, administratief- en fiscaal recht (Land- meterscursus)

DOCENTEN

- L. VAN GIERBERGEN, docent voor bijenteelt.
 J. G. HAZELOOP, docent voor groententeelt.
 H. G. A. LEIGNES BAKHOVEN, docent voor voedingsleer.
 C. PH. MOERLANDS, docent voor boomteelt.
 R. H. D. SAX, docent voor de technologie der rietsuikerbereiding.
 K. VOLKERSZ, docent voor bloembollenteelt.

WETENSCHAPPELIJK PERSONEEL TER ASSISTENTIE

- J. R. BEVERSLUIS, landbouwkundige bij boschexploitatie.
 C. COOLHAAS l.i., landbouwkundige bij microbiologie.
 Mej. G. A. A. EVERSMAAN l.i., scheikundige bij landbouwscheikunde.
 J. HESSING, plantkundige bij landbouwplantenteelt.
 H. A. A. VAN DER LEK, plantkundige bij tuinbouwplantenteelt.
 C. A. KOPPEJAN s.i., scheikundige bij zuivelbereiding.
 Mej. I. LUYTEN, plantkundige bij plantenphysiologie.
 Mej. M. C. VERSLUYS, plantkundige bij plantenphysiologie.
 Dr. C. H. OOSTINGH, conservator bij mineralogie en geologie.
 G. BERGER, vast assistent bij scheikunde.
 W. A. P. DE BOER, vast assistent bij houtteelt.
 P. J. VAN DER HAM, vast assistent bij boschbouwarchitectuur, bevoeling en weg- en waterbouwkunde.
 Mej. M. W. VIETS, vast assistente bij scheikunde.
 J. T. P. BIJHOUWER l.i., assistent bij systematiek.
 J. D. OPPENHEIM, assistent bij erfelijkheidsleer.
 J. ROOKMAAKER, assistent bij landmeten en waterpassen (in hoofdzaak voor den Landmeterscursus).
 B. BOSMA, assistent bij systematiek.
 W. C. VAN HEUSDEN, assistent bij systematiek.
 W. KNOL, assistent bij veeteelt.
 P. C. LABOUCÈRE, assistent bij physiologie der dieren.
 G. A. DE MOL, assistent bij mineralogie en geologie.
 W. A. J. OOSTING, assistent bij mineralogie en geologie.
 A. K. ZWEEDE, assistent bij tuinbouwplantenteelt.

TECHNISCHE AMBTENAREN

- A. H. L. BÄHLER, technisch ambtenaar 1e kl. bij houtmeetkunde.
 Mej. M. J. MULDER, technisch ambtenaar 1e kl. bij tuinbouw-plantenteelt.
 H. W. RENKEMA, technisch ambtenaar 1e kl. bij systematiek.
 K. G. STAAL, technisch ambtenaar 1e kl. bij zuivelbereiding.
 B. J. VAN TONGEREN, technisch ambtenaar 1e kl. bij plantenphysiologie.
 K. BOSMAN, technisch ambtenaar 2e kl. bij houtmeetkunde.
 Mej. A. M. H. DE LANGE, technisch ambtenaar 2e kl. bij plantkunde.

PERSONEEL ADMINISTRATIE

Hoofdgebouw, Heerenstraat 18, tel. no. 71.

- Jhr. W. LAMAN TRIP c.i., administrateur.
 J. H. GOEDHEER, ambtenaar van administratie, tevens pedel.
 P. H. STRAATMAN, ambtenaar van administratie.
 F. WIERINGA, ambtenaar van administratie.
 C. TH. VAN WIJK, schrijver.

PERSONEEL BIJ HET SECRETARIAAT VAN DEN SENAAT

Hoofdgebouw, Heerenstraat 18, tel. no. 100.

- D. BOSMAN, ambtenaar van administratie.
 Mevr. J. M. BOSMAN—TRAARBACH, klerk.

BEAMBTEN

- P. FOLMER, bedrijfsboer op het Groenewoud.
 P. G. BLANKSMA, tuinbaas bij tuinbouwplantenteelt.
 P. GOEDT, tuinbaas bij plantenphysiologie.
 W. J. PIEPER, tuinbaas voor de terreinen van den tuinbouw.
, tuinbaas bij de proefvelden op het Spijk.
 J. FRERIKS, tuinman 1e kl. bij bloementeel.
 J. HOUTLOSSER, tuinman-conciërge bij microbiologie.
 E. M. KREUZEN, tuinman 1e kl. bij het arboretum.
 J. WEGENAAR, tuinman-conciërge „Hinkeloord”.
 W. ZANDER, stalbaas op Duivendaal.
 G. P. F. BOUWMAN, analist 1e kl. bij scheikunde.
 K. BOUWMAN, analist 1e kl. bij scheikunde.
 J. VAN DE PEPPEL AZN., analist 2e kl. bij zuivelbereiding.

- H. ABCOUWER, amanuensis 1e kl. bij microbiologie.
 A. J. ABSPOEL, amanuensis 1e kl. bij scheikunde.
 C. VAN AGGELEN, amanuensis 1e kl. bij mineralogie en geologie.
 CHR. BEUMER, amanuensis 1e kl. bij houtteelt.
 C. B. BRUSSEN, amanuensis 1e kl. bij mineralogie en geologie.
 A. G. EYMERS, amanuensis 1e kl. bij landbouwplantenteelt.
 W. GEURTSSEN, amanuensis 1e kl. bij veeteelt, anatomie, ziekten-
 en geneesleer der huisdieren.
 M. VAN HARN, amanuensis 1e kl. bij plantenphysiologie.
 P. DEN HARTOG, amanuensis 1e kl. bij tropischen landbouw.
 W. G. VAN DEN HOEK, amanuensis 1e kl. bij geodesie.
 E. J. JANSEN, amanuensis 1e kl. bij scheikunde.
 J. J. SCHIK, amanuensis 1e kl. bij plantenphysiologie.
 B. W. SMIT, amanuensis 1e kl. bij plantkunde.
 J. M. J. SMIT, amanuensis 1e kl. bij plantkunde.
 E. STACHHOUWER, amanuensis 1e kl. bij boschexploitatie.
 J. ULTEE, amanuensis 1e kl. bij landmeten.
 D. VOET, amanuensis 1e kl. bij landbouwplantenteelt.
 A. J. F. ZANDERS, amanuensis 1e kl. bij technologie.
 D. J. VAN ZANTWIJK, amanuensis 1e kl. bij natuurkunde.
 B. W. VAN DE PEPPEL, timmerman 1e kl.
 H. BOSMAN, amanuensis-concierge (Duivendaal).
 J. W. GREVERS, amanuensis-concierge (tuinbouwplantenteelt).
 J. ROZEBOOM, amanuensis 1e kl. (Hulpgebouw).
 J. J. SCHWARTZ, amanuensis-concierge (Hoofdgebouw).
 A. W. BOUMAN, amanuensis 2e kl. bij physiologie der dieren.
 H. DRIEVER, amanuensis 2e kl. bij landbouwplantenteelt.
 M. LOOIJEN, amanuensis 2e kl. bij natuurkunde.
 C. T. VAN DER MEER, amanuensis 2e kl. bij microbiologie.
 C. J. VAN DE PEPPEL, amanuensis 2e kl. bij erfelijkheidsleer.

BIBLIOTHEEK EN INSTITUTEN

A. BIBLIOTHEEK

Duivendaal 10, tel. no. 247.

- Dr. F. C. WIEDER, bibliothecaris.
 J. D. C. VAN DOKKUM, adjunct-bibliothecaris.
 O. J. VAN NIEUWENHUYZE, ambtenaar van administratie.
 J. SÖTEBEER, ambtenaar van administratie.
 J. RUSSCHER, beambte 1e kl.

Mej. B. G. SCHROVEN, beambte 1e kl.
G. F. MIENTJES, beambte 2e kl.

De bibliotheek is dagelijks (Zon- en feestdagen en Zaterdag-namiddag uitgezonderd) voor het publiek geopend van 8—12 en van 1—5 uur, benevens gedurende de maanden October tot en met Maart Dinsdag- en Vrijdagavond van 7—9 uur.

In de vacaties is de bibliotheek geopend op alle werkdagen van 9—12 uur, uitgezonderd des Zaterdags.

B. INSTITUUT VOOR LANDBOUWWERKTUIGEN EN -GEBOUWEN

Bureau Nudestraat 11 en 13, tel. no. 16.

Prof. M. F. VISSER l.i., directeur.
Y. BROUWERS b.i., rijkslandbouwingenieur.
M. W. POLAK w.i., rijkslandbouwingenieur.
H. J. VAN HOUTEN, rijkslandbouwarchitect.
W. L. F. L. HEIDEMA, technisch ambtenaar 1e kl.
A. F. FREZEN, technisch ambtenaar 2e kl.
V. J. FRIES, technisch ambtenaar 2e kl.
W. MUS, technisch ambtenaar 2e kl.
H. SELDERBEEK, technisch ambtenaar 2e kl.

C. INSTITUUT VOOR PHYTOPATHOLOGIE

Bureau Binnenhaven 4, tel. no. 31.

Prof. Dr. H. M. QUANJER, waarn. directeur.
Dr. D. ATANASOFF, plantkundige.
Mej. H. L. G. DE BRUIJN, plantkundige.
Mej. J. H. H. VAN DER MEER, plantkundige.
Dr. E. VAN SLOGTEREN, phytopatholoog, Lisse.
S. J. WELLENSIEK l.i., assistent.
W. VAN LEEUWEN, technisch ambtenaar 2e kl.
Mej. M. VAN SLOOTEN, klerk.
J. VAN DE PEPPEL B.W.ZN., amanuensis-conciërge.
J. BOEKHORST, amanuensis 2e kl.

D. INSTITUUT VOOR VEREDELING VAN LANDBOUW-
GEWASSEN

Bureau Rijksstraatweg 37, tel. no. 221.

Prof. C. BROEKEMA l. i., directeur.

Dr. M. J. SIRKS, plantkundige.

G. AZINGS VENEMA, plantkundige.

J. W. HAKSTEGE, amanuensis-concierge.

D. ONDERSTAL, amanuensis 2e kl.

A. F. VAN DAM, tuinman 2e kl.

GEBOUWEN EN TERREINEN

In het *Hoofdgebouw*, Heerenstraat 18, bevinden zich: de Senaatskamer, het bureau van Administratie en het Secretariaat van den Senaat, benevens de collegezalen, al of niet met laboratoria en verzamelingen voor: Plantkunde, Plantensystematiek en Plantengeografie, Ind. Volkenkunde en Ind. talen en Economische geografie; in den *Noordelijken zijvleugel* (Heerenstraat 20) de laboratoria voor Scheikunde en Landbouwscheikunde; in den *Zuidelijken zijvleugel* (Heerenstraat 16): de werklokalen voor Landbouwplantenteelt en de collegezalen voor: Scheikunde, Landbouwscheikunde en Landbouwplantenteelt.

In het *Hulpgebouw*, de zgn. „Hulp-aula”, Duivendaal No. 9a, worden de colleges gegeven in: Wiskunde, Staathuishoudkunde, Landhuishoudkunde, Indisch Staatsrecht, Koloniale Landhuishoudkunde, Agrarisch recht, Hydraulica en Werktuigkunde.

In het gebouw *Duivendaal*, No. 2, zijn gevestigd: de collegezalen, resp. met laboratoria en verzamelingen voor: Natuurkunde en Meteorologie, Geologie en Mineralogie, Weg- en Waterbouwkunde en Natuurtekenen; in het gebouw No. 1 de collegezalen, resp. met verzamelingen en laboratoria voor Veeteelt, Anatomie en Hygiëne der huisdieren en Tropische cultures (éénjarige gewassen). Voorts vindt men op Duivendaal een boerderij met weiland, veestallen en localiteiten voor zuivelbereiding, gebouwen voor Landbouwwerktuigen en kassen voor Tropische cultures.

Het gebouw *Hinkeloord*, Rijksstraatweg no. 56, met tuin, is bestemd voor de Afdeeling Boschbouw.

In het gebouw *De Valk*, Rijksstraatweg no. 53, bevinden zich de collegezalen resp. met verzamelingen en laboratoria voor den Landmeterscursus en voor het onderwijs in Tropische cultures (meerjarige gewassen).

Het laboratorium voor *Plantenphysiologie* is gevestigd in het gebouw Rijksstraatweg 64, waarin tevens de afdeeling Erfelijkheidsleer tijdelijk huisvesting vindt.

Het laboratorium voor *Microbiologie* is gehuisvest in het gebouw

Rijksstraatweg 64b. Voorloopig is in dit gebouw ook ondergebracht de afdeeling Physiologie der dieren.

Het laboratorium voor *Zuivelbereiding* is gevestigd in de gebouwen Heerenstraat 23 en 25.

De afdeeling *Tuinbouwplantenteelt* werd ondergebracht in het, te midden harer proefvelden in de Maten (tusschen Kapelleveensche laan en Dijkgraaf) voor haar gebouwde laboratorium.

De afdeeling *Plantenziektenkunde* (aardappelonderzoek) kon gehuisvest worden in het voor haar gestichte laboratorium op hare proefvelden aan de Binnenhaven.

De afdeeling *Technologie* werd overgebracht naar het gebouw Heerenstraat 21.

De *Botanische tuin* is gelegen achter het Hoofdgebouw.

De proefvelden op het *Spijk* zijn bestemd voor Landbouwplantenteelt.

In het *Instituut voor Phytopathologie* is tijdelijk ondergebracht het Instituut voor Veredeling van Landbouwgewassen. Het terrein om dit Instituut is verdeeld in: Arboretum, Pomologische tuin met kassen, alsmede terreinen en kassen voor Bloemententeelt; voorts bevinden er zich leslokalen voor Bloemententeelt en Vruchtenteelt. In het laatstbedoelde gebouw worden tevens de colleges in Groententeelt, Boomteelt en Bloembollenteelt gegeven.

De colleges in Tuinarchitectuur werden nog steeds ten huize van den Lector in dat vak, den heer HARTOGH HEYS VAN ZOUTEVEEN, gegeven.

De boerderij *Het Groenewoud*, ruim 46 H. A. groot, aan den straatweg naar de Grebbe, is bestemd voor het Instituut voor Veredeling van Landbouwgewassen. Hier bevindt zich tevens de rassentuin van de afdeeling Landbouwplantenteelt. Met den bouw van de noodige werkruimte voor het genoemde Instituut aan de bestaande graanschuur is een aanvang genomen.

BEURZEN, TOELAGEN

A. STUDIEBEURZEN EN -SUBSIDIES

Aangaande rijksstudiebeurzen en -subsidies voor buitenlandsche studiereizen aan studenten der Landbouwhoogeschool wordt in art. 12 der wet tot regeling van het hooger landbouw- en hooger-veeartsenijkundig onderwijs bepaald, dat er telken jare voor de Landbouwhoogeschool een bedrag van ten hoogste f 3000.— van Rijksweg wordt beschikbaar gesteld, ten einde daaruit, op voordracht van curatoren, aan studeerenden gelden voor het ondernemen van een buitenlandsche studiereis te verstrekken, en een bedrag van ten hoogste f 2400.— om, voor zooveel nodig, aan onvermogen- de studenten van buitengewonen aanleg beurzen, ten bedrage van hoogstens f 800.— per jaar, toe te kennen.

B. TOELAGEN AAN HEN, DIE IN OPLEIDING ZIJN VOOR DE BETREKKING VAN ADSPIRANT-HOUTVESTER EN HOOGERE RANGEN BIJ DEN DIENST VAN HET BOSCHWEZEN IN NED.-INDIE

Aan hen, die krachtens de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 24 December 1918, No. 39, (zooals dat is gewijzigd bij Kon. Besl. van 27 Dec. 1919, No. 4 en van 28 Juni 1921, No. 71) in opleiding genomen worden voor adspirant-houtvester bij den dienst van het Boschwezen in Ned.-Indië, kan ten laste van de Indische geldmiddelen, voor zooveel zij zich naar het oordeel van den Minister van Koloniën blijven onderscheiden door goed gedrag, ijver en bekwaamheid, ter tegemoetkoming in de studiekosten, eene toelage toegekend worden naar reden van f 1000 ¹⁾ 's jaars. Deze toelage kan aan hen, die dadelijk na het propaedeutisch examen als candidaat-houtvester voor den Indischen dienst worden aangeno- men, worden toegekend voor vier jaar.

1) Tengevolge van de aanneming eener aanvullingsbegrooting op de begrooting van Ned. Indie, dienstjaar 1920, is de toelage met ingang van 1 Jan. 1920 met 20 % verhoogd, terwijl ook teruggave van college- gelden, sedert dat tijdstip betaald, kan plaats hebben.

In bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den Minister van Koloniën, kunnen ook reeds van het begin hunner studie aan de Landbouwhoogeschool studenten in opleiding genomen worden. Voor hen wordt de studietoelage toegekend gedurende vijf jaar.

Aan hen, die op een later tijdstip worden aangenomen, kan de toelage worden toegekend voor den tijd, die naar het oordeel van voornoemden Minister nog vereischt wordt om het diploma voor landbouwkundig-ingenieur K.B. te kunnen verwerven.

De tijdstippen van ingang en ophouden der toelage worden ook overigens door voornoemden Minister bepaald, die tevens de bevoegdheid heeft, na raadpleging van een, uit de Hoogleraren in de boschbouwkundige vakken bestaande commissie, de bovenbedoelde termijnen te verlengen.

C. TOELAGEN VOOR HEN, DIE IN OPLEIDING ZIJN VOOR DEN INDISCHEN LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST

Voor deze opleiding bestaat eene analoge regeling als voor de in opleiding zijnde candidaat-houtvesters (Kon. Besluit van 15 April 1921, No. 80, gewijzigd bij dat van 28 Juni 1921, No. 71).

Verschillende Indische cultuurmaatschappijen stellen gewoonlijk eveneens beurzen voor studenten aan de Landbouwhoogeschool beschikbaar.

FONDSEN

L. E. B. FONDS.

Het L. E. B. fonds, bedoelende de bevordering van de landbouw- en aanverwante handelswetenschap, is gesticht door de Liquidatie-Commissie van het Landbouw-Export-Bureau in 1918.

Het algemeen bestuur van de stichting is opgedragen aan de gewone hoogleeraren der Landbouwhoogeschool, die zich hiervoor beschikbaar stellen.

Door omstandigheden is het fonds nog niet ter beschikking van het Bestuur der stichting gesteld kunnen worden.

CURATOR-FONDS.

Dit fonds, gesticht door den heer J. SIBINGA MULDER, bedoelt het toekennen van belooningen aan hen, die door de beantwoording van prijsvragen op het gebied der landbouwwetenschap, volgens het oordeel van het College van Curatoren der Landbouwhoogeschool of van hen, aan wie door bedoeld College de beoordeeling zal zijn overgelaten, eene bijzondere onderscheiding waardig zijn.

De bedoelde belooningen bestaan in gouden eerepenningen, geslagen op het stempel der Landbouwhoogeschool.

PRIJSVRAAG.

Curatoren der Landbouwhoogeschool, bestuurders van de te Wageningen gevestigde Stichting, genaamd „Curatorfonds”, vragen, in verband met het bepaalde bij artikel 6 van de Statuten dier Stichting,

eene beschrijving van een onderzoek naar het vermogen tot vruchtvorming bij de in ons land gekweekte vruchtsoorten (peren of appels of pruimen of kersen of druiven of bessen of aardbeien) en naar het verband, dat bestaat tusschen het voorkomen der variëteiten in de cultuur en het vermogen tot vruchtvorming.

Aan den schrijver van een antwoord, dat voor bekroning in aanmerking komt, zal eene gouden eerepenning worden toegekend.

De beantwoording staat open voor

- a. hen, die als studeerende aan eene Nederlandsche instelling voor hooger onderwijs gedurende den cursus 1922—1923 in de registers dier inrichtingen zijn of zullen worden ingeschreven;
- b. hen, die in het tijdvak van 20 September 1918 tot 21 September

1922 een Nederlandsch diploma van ingenieur, arts of veearts of een bewijs van met goed gevolg afgelegd doctoraal-examen aan eene Nederlandsche instelling voor hooger onderwijs verwierven; c. hen, die in het tijdvak van 20 September 1918 tot 21 September 1922 eene Nederlandsche akte voor middelbaar onderwijs verwierven.

Van bekroning zijn uitgesloten allen, die op den datum van de bekendmaking van het oordeel over de beantwoording der prijsvraag den doctorsgraad behaald hebben.

De antwoorden, met de schrijfmachine vervaardigd en in de Nederlandsche taal gesteld, moeten **vóór 1 October 1924** aan den Secretaris van het College van Curatoren der Landbouwhoogeschool worden gezonden, waarbij het volgende in acht is te nemen:

1. Boven het antwoord wordt een met de schrijfmachine geschreven spreuk of motto geplaatst alsmede een lakzegel, hetwelk noch den naam, noch de initialen van den inzender, noch diens familie-wapen mag weergeven;
2. bij het antwoord wordt gevoegd een met de schrijfmachine geschreven adres, waaraan eventueele correspondentie te richten zoude zijn, welk correspondentie-adres geene aanwijzingen omtrent den inzender mag bevatten;
3. bij het antwoord wordt gevoegd een, met hetzelfde lakzegel, als boven het antwoord aangebracht, gesloten couvert, hetwelk buitenop ook de spreuk, die of het motto, dat boven het antwoord geplaatst is, in machineschrift draagt;
4. in het bijgevoegde couvert moeten zich bevinden:
 - a. opgave van naam en voornamen van den inzender, voluit en met volledig persoonlijk adres;
 - b. opgave van plaats en datum van geboorte;
 - c. opgave van bezochte inrichting voor hooger onderwijs met vermelding van het tijdperk, waarvoor hij als studeerende ingeschreven is geweest, en studierichting;
 - d. opgave van aard en data der verworven diploma's en titels.

Het oordeel over de beantwoording zal den 9en Maart 1925 worden bekend gemaakt.

Bekroonde antwoorden worden aan het persoonlijk adres der inzenders teruggezonden, niet-bekroonde aan het correspondentie-adres.

Het recht op het doen drukken van een bekroond antwoord wordt voorbehouden ten behoeve van den Senaat der Landbouwhoog-

school, die daarvan gebruik kan maken door opneming van het antwoord in de „Mededeelingen der Landbouwhoogeschool” of het recht aan den bekroonde kan afstaan.

HESSELINK VAN SUCHTELEN-FONDS.

Deze stichting, in het leven geroepen door den heer Mr. H. F. HESSELINK VAN SUCHTELEN, Burgemeester van Wageningen door een hem, ter gelegenheid van de herdenking zijner vijf en twintigjarige ambtsvervulling als Burgemeester van Wageningen, aangeboden som, heeft ten doel den bloei van — en de studie aan de Landbouwhoogeschool te bevorderen, met alle middelen, die haar bestuur daartoe dienstig zal oordeelen, zooals het verstrekken van geldelijken steun aan jongelieden van bijzonderen aanleg en ijver, die het onderwijs aan de Landbouwhoogeschool wenschen te genieten, doch die zelve of wier ouders of verzorgers niet in staat zijn de kosten daarvan te dragen, alsmede aan hoogleeraren of studenten dier instelling bij belangrijke onderzoekingen, bij de uitgave van omvangrijke publicatiën, of bij aanschaffing van bepaald noodige, kostbare instrumenten, boeken enz., of wel door bij het verbinden aan de Hoogeschool van voor haar onmisbare docenten, waarvoor van rijkswege niet de vereischte gelden zijn te verkrijgen, of bij het uitnoodigen van bekende geleerden tot het houden van voordrachten, lezingen enz. steun te verleen.